

INFORMATION PLATFORM "CENTER FOR INNOVATIVE THINKING"
UKRAINIAN INSTITUTE OF SCIENTIFIC STRATEGIES
EUROPEAN UNION RESEARCH DEPARTMENT
SCIENTIFIC AND PUBLISHING CENTER "PROGRESS"

MULTIDISCIPLINARY APPROACHES IN SCIENCE, TECHNOLOGY AND CULTURE

PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC
AND PRACTICAL CONFERENCE

SEPTEMBER 5-7, 2025
OXFORD, UNITED KINGDOM

**INFORMATION PLATFORM "CENTER FOR INNOVATIVE THINKING"
UKRAINIAN INSTITUTE OF SCIENTIFIC STRATEGIES
EUROPEAN UNION RESEARCH DEPARTMENT
SCIENTIFIC AND PUBLISHING CENTER "PROGRESS"**

MULTIDISCIPLINARY APPROACHES IN SCIENCE, TECHNOLOGY AND CULTURE

**PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC
AND PRACTICAL CONFERENCE**

September 5-7, 2025

Oxford, United Kingdom

This edition was approved for publication on September 22, 2025.

Published in A4 format online on website:

<https://naukainfo.com/conference?id=61>

**Publisher: Sole proprietor Soloviov O. V. Certificate of registration in the State
Register of Publishers, Manufacturers, and Distributors of Publishing Products series
DK № 8227, dated April 23, 2025.**

**Oxford, United Kingdom
2025**

UDC 001.1

Proceedings of the International scientific and practical conference “Multidisciplinary approaches in science, technology and culture” (September 5-7, 2025) / Publisher website: www.naukainfo.com. – Oxford, United Kingdom, 2025. - 124 p.

ISBN 978-617-8680-08-4

<https://doi.org/10.64828/conf-61-2025>

The recommended citation for this publication is:

Shevchenko T. G. Research into the specifics of the development of performing arts in Ukraine under martial law // Multidisciplinary approaches in science, technology and culture : proceedings of the International scientific and practical conference (September 5-7, 2025). – Oxford, United Kingdom : naukainfo.com, 2025. - Pp. 15-21. - URL: <https://naukainfo.com/conference?id=61>

Editor

Soloviov O. V.

*M.Sc.Ed., M.P.A., Hon. PhD, Academic Advisor,
Head of the European Union Research Department,
Ukrainian Institute of Scientific Strategies*

The collection of scientific articles is a scientific and practical publication that includes research papers by students, postgraduate students, Candidates and Doctors of Sciences, researchers, and practitioners from Ukraine, Europe, neighboring countries, and beyond. The articles reflect studies of processes and changes in the structure of modern science. This collection is intended for students, postgraduate and doctoral candidates, educators, researchers, practitioners, and all those interested in current trends in the development of modern science.

E-mail: journal@naukainfo.com

Publisher website: <https://www.naukainfo.com>

© Publisher website: naukainfo.com, 2025

© Ukrainian Institute of Scientific Strategies (UISS), 2025

© All authors, 2025

TABLE OF CONTENTS

CULTURE AND ARTS

1. *Бекіров Усеїн Різайович* 4
ФЕНОМЕН ТЕАТРАЛЬНОЇ МУЗИКИ КРІЗЬ ПРИЗМУ
АСОЦІАТИВНОСТІ
2. *Біла Валерія Ігорівна* 9
СПЕЦИФІКА ПОПСЮРРЕАЛІЗМУ ЯК СИНТЕЗУ НИЗЬКОЇ І
ВИСОКОЇ КУЛЬТУРИ: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА

ENTREPRENEURSHIP, TRADE AND SERVICES

3. *Будрейко Микита Андрійович* 13
ВИЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В
КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

ECONOMIC THEORY, MACRO- AND REGIONAL ECONOMY

4. *Гранчак Михайло* 22
ПРАКТИЧНА ЦІННІСТЬ ПРОГНОЗІВ УГОД M&A ТА ЇХНІ
КОРИСТУВАЧІ
5. *Стаматін Геннадій Вячеславович* 25
ФУНКЦІЇ РОЗВИТКУ УПРАВЛІНСЬКОГО ПЕРСОНАЛУ ГАЛУЗІ
ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

LAW AND INTERNATIONAL LAW

6. *Ільєнко Владислав Юрійович, Ільєнко Дмитро Юрійович* 33
АВТОМАТИЗОВАНЕ ДОСЬЄ УЧАСНИКА СПРАВИ: КОНЦЕПЦІЯ,
ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ

MANAGEMENT, PUBLIC ADMINISTRATION AND GOVERNANCE

7. *Олексієнко Олександра Миколаївна* 38
МОДЕЛЬ СТВОРЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО
ПРОСТОРУ В СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

MILITARY SCIENCES, NATIONAL SECURITY AND STATE BORDER SECURITY

8. *Бірюков Олексій Ігорович, Пурнак Віктор Павлович* 49
СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАТО У ВОГНЕВІЙ ПІДГОТОВЦІ

PEDAGOGY AND EDUCATION

9. *Andrushko Iryna, Fedchenkova Olena* 52
EDUCATION IN WARTIME

10.	<i>Гончарова Ольга Анатоліївна, Маслоva Аліна Вікторівна</i> МЕДІАЦІЯ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	57
11.	<i>Кожемякіна Ольга Олександрівна</i> ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ІНТЕРАКТИВНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ СЛІЛ В КОНТЕКСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ НУШ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	61
12.	<i>Кожемякіна Оксана Василівна, Сташкевич Ігор Ігорович</i> ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОГО ВІДЧУЖЕННЯ ШКОЛЯРІВ ПРИФРОНТОВИХ ТЕРИТОРІЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ	71
13.	<i>Лучицька Тетяна Василівна</i> ВІДБУДОВА ТА ВІДНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	77
14.	<i>Сабардак Ірина Юріївна, Львовська Світлана Миколаївна</i> ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ АДАПТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ООП В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ З ІНКЛЮЗИВНИМ НАВЧАННЯМ	86
15.	<i>Spirkina Maryna, Krasnikova Nataliia</i> ACADEMIC INTEGRITY IN THE MODERN EDUCATIONAL ENVIRONMENT: MULTIDISCIPLINARY GUIDELINES	96
16.	<i>Ткаченко Оксана Миколаївна</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ ЗІ СТУДЕНТАМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ МЕДИЧНОЇ ГРУПИ КЗОЗ «БЕРЕСТИНСЬКИЙ МЕДИЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ»	101

PHILOLOGY AND JOURNALISM

17.	<i>Skyba Oksana</i> UNDERSTANDING THE DIFFERENCES BETWEEN TRANSLATION, LOCALIZATION, AND TRANSCREATION	106
POWER ENGINEERING AND POWER MACHINE ENGINEERING		
18.	<i>Matushkin Dmytro, Zgurovets Oleksandr</i> POWER BACKUP AND RENEWABLE ENERGY PRIORITIZATION SCENARIOS	112
19.	<i>Pysarevskyi Ihor, Mukminov Ihor, Pysarevskyi Illia</i> UTILIZATION OF PARAFFIN AS A PHASE CHANGE HEAT STORAGE MATERIAL IN AGRICULTURAL STRUCTURES	117

CULTURE AND ARTS

УДК 792.82(477)“195/199”

Бекіров Усеїн Різайович

доктор філософії з музичного мистецтва,

докторант

Національна академія

керівних кадрів культури і мистецтв

м. Київ, Україна

ФЕНОМЕН ТЕАТРАЛЬНОЇ МУЗИКИ КРІЗЬ ПРИЗМУ АСОЦІАТИВНОСТІ

Анотація. Розглянуто феномен театральної музики крізь призму концепції асоціативності. Проаналізовано відповідність театральної музики таким аспектам асоціативності як сенситивність, механістичність, редукціонізм та конекціональність. З'ясовано особливості набуття музикою значення (денотативного або афективного) в процесі взаємодії з візуальним рядом сценічного твору.

Ключові слова: театральна музика, концепція асоціативності, денотативне та афективне значення, сценічна постановка, візуальний ряд вистави.

Театральна музика впливає на інтерпретацію глядачем сценічної постановки, посилює зміст, акцент, напругу та зв'язок в драмі, якій неможливо передати іншими способами – такий вплив залежить від поєднання сенсів, отриманих з музичного і сценічного матеріалу. Однією з концепцій, що застосовується сучасними науковцями для дослідження складних ментальних явищ з точки зору взаємопов'язаних компонентів є асоціативність. Варто

зазначити, що вперше доцільність застосування асоціативності до розуміння музики як органічної частини візуального ряду було запропоновано А. Коен [5].

Асоціативність вкорінена у філософії Аристотеля та британських емпіриків – Т. Гоббса, Дж. Локка, Д. Юма та Д. Хартлі; здійснила помітний вплив на теорію стимул-реакції, пам'яті та сучасного конекціонізму. Дж. Андерсон та Г. Бауер [2, с. 9-12] пропонують розрізняти чотири особливості асоціативності, кожна з яких отримала відображення в феномені театральної музики. Асоціативність є сенситивною (лат. *sensitivus* – чутливий, від *sensus* – відчуття) – вона ототожнює базові компоненти ментального досвіду з чуттєвим (емоції входять до категорії чуттєвого досвіду) [3, с. 130], а прості ідеї ототожнюються з елементарними, несконструйованими відчуттями. Театральна музика безумовно характеризується сенсорним походженням, вона може викликати емоціональні вібрації в свідомості глядача, що можуть доповнювати, посилювати або навіть суперечити візуальному образу. Так, за Н. Кероллом, музика є привілейованим або безпосереднім шляхом до емоцій, а настрій можу бути викликаний музикою більш ефективно, ніж стандартними вербальними техніками [4, с. 112].

Асоціативність є механістичною – наслідки складних конфігурацій впливають з властивостей основних простих ідей. Таким чином, можна передбачити ефекти поєднання вимірів музики (наприклад, ритмів та гармоній) або поєднання музики та сценічного твору. Це узгоджується з точкою зору, що музика самостійно додає значення. Театральна музика може надавати візуальним елементам якість, що недоступна іншими способами, а «...пов'язані музичні елементи є модифікаторами, які надають експресивні властивості референту...» [4, с. 222].

Третьою рисою асоціативності є редукціонізм: події, які потрібно пояснити, розкладаються на базовий запас простіших одиниць. Це сумісно зі спробами зрозуміти феномени театральної музики з точки зору складових візуальних та музичних елементів.

Асоціативність є конекціональною – ідеї, сенсорні дані, вузли пам'яті або ментальні елементи пов'язані між собою у свідомості через одночасний або суміжний досвід. Щоб перекласти це поняття у сферу кіно- та театральної музики, дослідники пропонують розглянути принцип лейтмотиву, що вважається структурною передумовою більшості музичних творів до візуальних [7, 1980, с. 550]. Цей термін запозичений з опери, де він позначає музичну тему, що зазвичай супроводжує певного персонажа чи дію в драмі та набуває значення цього персонажа чи дії, так що сама музика викликає спогади про нього. Отже, можна констатувати, що в основі лейтмотиву покладена концепція конекціонізму. К. Станіславська, розглядає музичний лейтмотив як структурну одиницю кіномузики, визначаючи його як «тему або її фрагмент, що впродовж фільму звучить не менше трьох разів, включаючи стабільну семантику – обрах персонажа, ідею, подію, явище, стан, поняття» [1, с. 110]. Вбачається доцільним застосування запропонованого мистецтвознавицею визначення до театральної музики.

В теорії музики широко поширеним є твердження про те, що значення музики різноманітні і, зазвичай, не мають конкретної денотації [5], відповідно для розуміння музики потрібний текст [7] – музика набуває конкретного значення завдяки взаємодії з візуальний рядом. Водночас деякі музичні твори наділені конкретними денотативними значеннями (наприклад, мелодія «Щедрика» М. Леонтовича асоціюється з Різдвяними святами). Денотативне значення залежить від переживання зв'язку між музикою та конкретною подією. У класичній музиці поширеним є цитування музичних уривків з народних пісень та хорових творів – денотативне значення робили новий твір «зрозумілим без безпосереднього використання слів [7, с. 89]. Іншим аспектом музичного значення є емоційне або афективне. При цьому як денотативне, так і афективне значення можна пояснити за допомогою асоціативних принципів. Одне з основних положень асоціативності полягає в тому, що дві ментальні події, суміжні в часі або просторі, пов'язуються в свідомості таким чином, що присутність одного з них породжує інше. Отже, поєднання музики з

переживаннями певних подій може викликати образи певних подій або викликати образи емоційних значень, породжені цими переживаннями. Тобто музика може викликати емоції навіть за відсутності події, що зазвичай її викликало. Таки чином музика може набути афективного значення через асоціацію. Наприклад, мелодія «Щедрик» може викликати ностальгію навіть за відсутності Різдвяних свят. Ці приклади музично викликаних значень доволі пов'язані з досвідом, що визначається культурними, соціальними та історичними ситуаціями. Водночас існують певні слухові/поведінкові фактори, що є універсальними. Дж. Сандберг наголошує на безпосередньому зв'язку між анатомією людини, емоціями ат вокальним твором, який він називає мовою тіла емоцій: «ймовірно, експресивні рухи тіла перекладаються на акустичні терміни при голосовому відтворенні» [9, с. 146-147]. Коли людина сумує, мускулатура відрізняється від мускулатури при відчутті щастя або гніву. Ряд досліджень засвідчує можливість класифікувати слухові патерни за емоційними категоріями на основі слухових параметрів, зокрема інтонації, низькому або високому тону, динамічному контуру висоти звуку, збагаченій гармонійній структурі та ін. Отже, існує асоціативне пояснення значення простих акустичних параметрів в мові, вокальній та інструментальній музиці.

Підсумовуючи, в рамках асоціативної теорії можна висунути гіпотезу, що як театральна музика, так і сценічні твори:

- активують базове сприйняття та емоції;
- ефекти поєднання музики і сценічної постановки залежать від результату активованого елементарного сприйняття та емоцій;
- мультимодальне явище театральної музики можна розглядати з точки зору зв'язків, утворених між цими елементами.

Музичне значення виводиться засобами асоціативних принципів – музика набуває свого значення завдяки попереднім асоціаціям і переносить ці значення в ті частини театральної постановки, які супроводжує. Отже, асоціативне сприйняття сприяє виділенню музичного сенсу в сценічній постановці, і цей

підхід може бути застосований до різноманітних питань, що стосуються специфіки театральної музики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Станіславська К. Музичний лейтмотив у кінофільмі: особливості тлумачення, функції, семантика. С. 109-114. Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. 2019. № 25.
2. Anderson J.R., Bower G.H. Human Associative Memory (1st ed.). Psychology Press, 2014. 538 p.
3. Bower G. Mood and memory. American Psychologist. 1981. Vol. 36. pp. 129-148.
4. Carroll N. Mystifying movies. New York: Columbia University Press, 1988. 262 p.
5. Cohen A. J. Understanding musical soundtracks. Empirical Studies of the Arts. 1990. Vol. 8 (2). pp. 111-124.
6. Hopkins A. Understanding music. London: Dent, 1979. 255 p.
7. Palmer C. Film music. In Stanley Sadie (Ed.), New Groves Dictionary of Music and Musicians (pp. 549- 566). Washington, D.C.: MacMillan.
8. Schroeder D. Haydn and the enlightenment: the late symphonies and their audience. Oxford: Clarendon Press, 1990. 219 p.
9. Sundberg J. Speech, song and emotions. In M. Clynes (Ed.). Music, mind and brain. New York: Plenum, 1982. pp. 137-150.

Біла Валерія Ігорівна

аспірантка

Київський національний університет

культури і мистецтв

м. Київ, Україна

СПЕЦИФІКА ПОПСЮРРЕАЛІЗМУ ЯК СИНТЕЗУ НИЗЬКОЇ І ВИСОКОЇ КУЛЬТУРИ: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА

Анотація. Досліджено особливості попсюрреалізму – сучасної художньої течії, в якій поєднано елементи попкультури та сюрреалізму, що отримав широке поширення в візуальному інтернет-контенті. Виявлено спільні та відмінні характеристики попсюрреалізму та сюрреалізму.

Ключові слова: сюрреалізм, попсюрреалізм, попкультура, Lowbrow Art, візуальний контент.

Сюрреалізм здійснив помітний вплив на сучасне мистецтво та культуру. Його революційний підхід до дослідження підсвідомого та оскарження традиційних художніх норм вплинув на широкий спектр художніх практик, що на сучасному етапі розвитку цифрового суспільства масово репрезентовані в інтернет-просторі.

На сучасному етапі у візуальному контенті вебресурсів популярності набувають зображення в стилі попсюрреалізму. В загальному розумінні попсюрреалізм – це сучасна художня течія, що поєднує елементи попкультури та сюрреалізма. Попсюрреалізм частково завдячує своєму формуванню низькопробному мистецтву, відомому як Lowbrow Art, складному мистецькому досвіду, від якого він, однак, відрізняється результатами та темами, що висвітлюються. Спільним є прагнення висміяти будь-які загальноприйняті речі

використовуючи гумор та сарказм як головні інструменти. Наділене стійким баченням, Lowbrow Art створив власну підривну культуру, сповнену абстрактними образами та мрійливими анімаційними персонажами. Сформувавшись у 70-ті рр. XX ст., попсюрреалізм став безпосередньо реакцією на панівне мистецтво та його одержимості абстрактним експресіонізмом та мінімалізмом. Попсюрреалісти прагнули відійти від цих художніх форм і створити щось більш доступне для широкої аудиторії. Активізація попсюрреалізму протягом останнього десятиліття XX ст. в американських мистецьких колах, зазвичай пов'язаних зі світом розваг та попмузики, з 2013 р. отримало міжнародне поширення. Після заснування журналів «Juxtapoz Magazine» та «Hi-Fructose» деякі представники руху Lowbrow Art почали віддалятися від грубого зображення карикатур та контркультури в напрямі створення вишуканих творів з метою створення красивіших взірців, не відмовляючись від сутності андеграундного стилю. В процесі розмивання меж між низьким та високим мистецтвом, було створено ряд робіт, що були визначені як попсюрреалізм. Варто зазначити, що цей термін винайшов художник К. Шарф, який використав його для опису власних картин, в яких поєднав попарт та сюрреалізм [2].

Варто зазначити, що тривалий час критики та мистецька система фактично уникали попсюрреалізму - ситуація змінилася завдяки внеску та визнанню цінності цієї нової мови завдяки роботам таких митців, як М. Райден, який є розробником своєрідного візуального маніфесту руху (його роботи зазвичай зображують невинні дитячі фігурки в жахливих, казкових сценах, зі складними деталями та посиланнями на ікон попкультури), Т. Схура, який створив тривожних персонажів фантазійних і апокаліптичних сценаріїв, та Ш. Фейрі, відомого інвазійною міською партизанською війною [1], Р. Інґліш, М.Пек та К. Роуз Гарсія.

Специфіка попсюрреалізму полягає в поєднанні знайомого та потойбічного – він викликає почуття ностальгії і водночас сповнений

дивовижного захоплення, породженого мрійливою та зазвичай тривожною природою сюрреалізму.

Щоб визначити, який зв'язок створює попсюрреалізм з історичним сюрреалізмом, можна сказати, що сучасний нам рух «виходить з природи сюрреалізму та імітує його перцептивну та сенсорну систему» [3, с. 6], але мрійлива реальність сюрреалізму 30-х рр. XX ст. зазнає відчутного впливу естетики попкультури та медіатичного бачення. Як і сюрреалізм, попсюрреалізм будує свою образну систему на суміші, відкликанні, метафорі та химерах, побудованих завдяки риторичним фігурам, з метою перероблення реальності. При цьому попсюрреалізм є мистецтвом візіонерства: він народжується з процесу, в якому на полотнах з'являється несвідоме, що виникає зі снів та з нового прочитання речей. Панування свідомої раціональності та логіки ставиться під сумнів, щоб залишити більше місця для потенціалу уяви та нових зв'язків, які ведуть до іншого когнітивного стану реальності, а отже, до реальності потойбічного. Представники попсюрреалізму не перетворюють власні емоції на знаки та образи, взяті з фантазії, натомість ретельно досліджують уяву, щоб створювати зіставлення образів минулого і реальності, що побудована на символах та іконах історичного періоду, відкриваючи таким чином нові точки зору на буденні речі. Символи, вкорінені в несвідомому, а не лише в повсякденному досвіді, виходять на поверхню на полотнах і оброблюються прийомами, типовими для сюрреалізму, такими як дезорієнтація, іронія, парадокс, критична параноя та чорний гумор.

Сюрреалістичний живопис створює свої образи через процеси дезорієнтації, парадоксу, чорного гумору, критичної параної, гри слів та іронії, і ці ж механізми також підтримують значну частину робіт художників-попсюрреалістів, які вирішують привласнити їх та зробити їх предметом барвистих персонажів коміксів або антропоморфних істот, або, знову ж таки, гібридних істот чи тварин, занурених в абсурдні архітектурні форми, повні нісенітниць. Сюрреалістичний парадокс досягається шляхом об'єднання образів, слів чи ідей, які спочатку здаються неможливими та хибними, але які

постають з такою ж послідовністю, як і реальні образи. Сюрреалісти широко використовували їх, пропонуючи ці прийоми, щоб уникнути логічних зв'язків між речами та викликати захоплення та подив у глядачів. Парадокс переносить творчу динаміку мрії на полотно, відкривається дивовижному, що для сюрреалістів розумілося як дивовижна фантастика, тобто логічний розрив, який дозволяв осягнути незвичайне в банальному, супроводжуючи глядача в значеннях альтернативних реальностей і дозволяв розпізнати красу в абсурді [1].

Як і сюрреалізм, попсюрреалізм реагує на щільну та відчужуючу присутність реальності та розглядає мистецтво як можливість втечі з цієї ситуації: це інструмент, здатний відкритися до значень, що виходять за межі контрольованого, доречного та дозволеного, а відтак нав'язаного [1].

В сучасному візуальному інтернет-контенті широко репрезентовано попсюрреалістичні техніки з метою передачі особистих історій, соціальних коментарів та емоційної глибини. Попсюрреалістична естетика великою мірою кидає виклик наративним умовностям цифрової епохи та занурює користувачів у казкові світи, надає можливість досліджувати не лише такі теми, як ідентичність, екзистенціалізм та людський стан, але й актуальні проблеми сучасного суспільства, в тому числі політичні та соціальні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Del Longo E. Pop Surrealismo. 2014. URL: <https://unitesi.unive.it/retrieve/f8494208-342c-4452-99fa-594d9faced43/814982-39297.pdf> (дата звернення: 12.08.2025).
2. Kordic A. What Is the Lowbrow Art Movement? When Surrealism Took Over Pop. Artsptr Magazine. 2025. URL: <https://blog.artsper.com/en/a-closer-look/art-movements-en/pop-surrealism/> (дата звернення : 13.08.2025).
3. Marziani G., Mazzanti A. Pop Surrealism: What a Wonderfool World, Roma, Drago, 2010.

ENTREPRENEURSHIP, TRADE AND SERVICES

УДК 338.46

Будрейко Микита Андрійович

здобувач наукового ступеня доктора філософії
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця
м. Харків, Україна

ВИЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Анотація: Метою дослідження є обґрунтування сутності соціально-економічного забезпечення розвитку системи охорони здоров'я. Проведено аналіз підходів до визначення поняття «соціальне забезпечення» та «організаційно-економічне забезпечення», наведених в наукових працях і публікаціях міжнародних організацій, виокремлено їх елементи та обґрунтовано їх значення в контексті розвитку системи охорони здоров'я. Результатом є комплексне визначення зазначеного процесу, яке створює потенціал для підвищення його ефективності та може бути використане в подальших дослідженнях у галузі.

Ключові слова: відбудова; економіка; людський капітал; охорона здоров'я; соціально-економічне забезпечення

У процесі провадження будь-якої господарчої діяльності постає питання її соціального та економічного забезпечення. Не є винятком і охорона здоров'я.

При цьому важливо пам'ятати, що здоров'я є однією з базових потреб окремої людини та суспільства загалом, а також одним із факторів формування людського капіталу. За невдоволення цієї потреби решта потреб втрачають більшу частину актуальності. Як наслідок, охорона здоров'я є критичною галуззю національної економіки та «життєво важливою послугою, порушення якої призводить до негативних наслідків для національної безпеки України», що юридично зафіксовано в [1]. Пов'язані з цим особливості охорони здоров'я як галузі національної економіки зумовлюють необхідність у процесі забезпечення її розвитку приділяти рівну увагу як економічному, так і соціальному його аспекту. Це зумовлює ефективне функціонування системи, є важливим елементом відбудови національної економіки та подолання наслідків російської збройної агресії.

Численні українські науковці наводять у своїх працях визначення понять «соціальне забезпечення» (наприклад, [2], [3], [4]) та «організаційно-економічне забезпечення» (такі як [5], [6], [7]). Зазначені автори підходять до аналізу цих понять ретельно, але вивчають їх у контекстах, що або мають із системою охорони здоров'я лише загальний, опосередкований зв'язок, або не пов'язані з нею взагалі. Таким чином, для належного соціально-економічного забезпечення розвитку системи охорони здоров'я необхідно комплексно дослідити його сутність, ідентифікувавши основні елементи його соціального та економічного аспектів.

Метою цієї статті є систематизація існуючих підходів до визначення сутності соціально-економічного забезпечення, а також формулювання узагальненого його розуміння, яке було б застосовним до розвитку системи охорони здоров'я. Для досягнення поставленої мети у дослідженні виконано такі завдання: 1) проаналізовано визначення понять «соціальне забезпечення» та «організаційно-економічне забезпечення», наведених у наукових працях, публікаціях міжнародних організацій і нормативно-правових актах; 2) виокремлено спільні елементи цих визначень; 3) обґрунтовано застосування цих елементів у контексті розвитку системи охорони здоров'я та

сформульовано комплексне визначення його соціально-економічного забезпечення.

У табл. 1 наведено точки зору сучасних дослідників щодо сутності соціального забезпечення і виокремлено його основні елементи.

Таблиця 1.

Визначення поняття «соціальне забезпечення»

Визначення	Ключові елементи
Соціальне забезпечення – це складова соціального захисту, комплекс соціальних виплат певним категоріям громадян, що здійснюються відповідно до чинного законодавства за рахунок коштів бюджетів [2]	Є складовою соціального захисту; Надається у формі виплат; Отримувачі – певні категорії громадян; Фінансується за рахунок бюджетних коштів.
Соціальне забезпечення – це організаційно-правова діяльність держави, спрямована на матеріальне забезпечення громадян у випадку настання обумовлених законодавством соціальних ризиків за рахунок фондів соціального страхування та виплат із державного та місцевих бюджетів та інших обумовлених законодавством коштів [3]	Є діяльністю держави; Надається у формі матеріального забезпечення громадян; Надається у випадку настання соціальних ризиків; Фінансується за рахунок фондів соціального страхування, державного та місцевих бюджетів.
Соціальне забезпечення – це система суспільно-економічних заходів, спрямованих на матеріальне забезпечення населення від	Спрямоване на матеріальне забезпечення населення від соціальних ризиків і надання встановлених соціальних стандартів

соціальних ризиків (таких як хвороба, інвалідність, старість, втрата годувальника, безробіття, нещасний випадок на виробництві); Соціальне забезпечення – відносини щодо перерозподілу національного доходу з метою забезпечення встановлених соціальних стандартів життя для кожної людини в умовах дії соціальних ризиків [4]	життя для кожної людини; Є перерозподілом національного доходу.
Соціальне забезпечення – це надання переваг особам на основі ризиків, з якими ті стикаються протягом життєвого циклу (наприклад, безробіття, інвалідність, материнство тощо), а також особам, що страждають взагалі від бідності та соціального відторгнення [8]	Має форму надання переваг; Підставою є ризики, з якими особи стикаються протягом життєвого циклу.

У вищенаведених визначеннях можна виокремити такі елементи:

- 1) Метою соціального забезпечення є створення матеріально відчутного підвищення якості життя населення до рівня соціальних стандартів;
- 2) Організацію та реалізацію соціального забезпечення здійснюють переважно органи державної та місцевої влади;
- 3) Соціальне забезпечення орієнтовано на верстви населення, вразливі до соціальних ризиків;
- 4) Соціальне забезпечення є перерозподілом національного доходу, фінансується за рахунок суспільних фондів соціального страхування та бюджетних коштів.

В контексті соціального забезпечення система охорони здоров'я може виступати і суб'єктом, і об'єктом. Суб'єктом – оскільки чимало соціально значущих ризиків пов'язані зі станом здоров'я людини, і саме система охорони здоров'я є основним інструментом нівелювання таких ризиків. Об'єктом – оскільки особливості регулювання економічної діяльності системи охорони здоров'я роблять неможливою її стабільну самоокупність, що впливає на оплату праці в галузі та зумовлює необхідність урахування цього аспекту в державній соціальній політиці.

Отже, соціальне забезпечення розвитку системи охорони здоров'я має два визначення, залежно від того, є система охорони здоров'я суб'єктом або об'єктом соціального забезпечення.

Соціальне забезпечення розвитку системи охорони здоров'я, якщо вона є його суб'єктом, – це узгодження діяльності системи охорони здоров'я з соціальною політикою, яку проводить держава, та інтегрування системи охорони здоров'я в таку політику як її критичного елемента.

Соціальне забезпечення розвитку системи охорони здоров'я, якщо вона є його об'єктом, – це комплекс заходів із нівелювання або пом'якшення для медичних працівників матеріальних наслідків соціально значущих ризиків, пов'язаних з особливостями регулювання економічної діяльності системи охорони здоров'я, що роблять неможливою її стабільну самоокупність і впливають на оплату праці в галузі.

У табл. 2 наведено підходи дослідників щодо визначення сутності організаційно-економічного та економічного забезпечення і виокремлено їхні основні елементи.

Таблиця 2.

**Визначення понять «організаційно-економічне забезпечення» та
«економічне забезпечення»**

Визначення	Ключові елементи
Організаційно-економічне	Виявляється в реалізації функцій

забезпечення – це процес, який включає реалізацію функцій управління для досягнення мети розвитку шляхом досягнення системи цілей як результату використання ресурсів [5]	управління та використання ресурсів; Спрямоване на розвиток.
Організаційно-економічне забезпечення – це система заходів, методів, інструментів та ресурсів, спрямованих на підтримку та оптимізацію управлінських процесів у [суб'єкті], що включає як організаційні, так і економічні аспекти, які взаємопов'язані і необхідні для ефективного функціонування [суб'єкта] в умовах конкурентного середовища; Економічне забезпечення – це управління ресурсами [суб'єкта] (фінансовими, матеріальними, трудовими), а також контроль та аналіз економічної ефективності його діяльності [6]	Спрямоване на підтримку й оптимізацію управлінських процесів усередині суб'єкта; Є передумовою ефективного функціонування суб'єкта у конкурентному середовищі; Виявляється в управлінні ресурсами суб'єкта, контролі та аналізі економічної ефективності його діяльності.
Організаційно-економічне забезпечення – це запровадження інтегрованої системи управління, що охоплює створення належних умов для розвитку інновацій та стимулювання інвестиційних потоків у [суб'єкт] [7]	Має форму ефективної системи управління; Сприяє розвитку інновацій і залученню інвестицій у суб'єкт.

Організаційно-економічне забезпечення – це процес реалізації заходів щодо залучення та якісного забезпечення [суб'єкта] інвестиційними ресурсами з метою їх нагромадження і раціонального використання [суб'єктом] [9]	Спрямоване на залучення до суб'єкта інвестиційних ресурсів, їх накопичення та раціонального використання.
--	---

У вищенаведених визначеннях можна виокремити такі елементи:

- 1) Створення ефективної системи управління;
- 2) Раціональне використання наявних ресурсів;
- 3) Накопичення ресурсів;
- 4) Створення оптимальних умов для залучення інвестиційних ресурсів;
- 5) Сприяння розвитку інновацій.

Застосування вищенаведених елементів у контексті системи охорони здоров'я надає можливість зробити висновок, що економічне забезпечення розвитку системи охорони здоров'я – це комплекс заходів, спрямованих на запровадження в ній ефективної системи управління, раціональне використання наявних ресурсів, їх накопичення, залучення інвестиційних ресурсів і сприяння розвитку інновацій з метою ефективного функціонування у конкурентному середовищі.

Поєднуючи наведені вище визначення, можна синтезувати таке визначення соціально-економічного забезпечення розвитку системи охорони здоров'я – це комплекс заходів, які узгоджені з державною соціальною політикою, передбачають захист медичних працівників від соціально значущих ризиків і спрямовані на досягнення мети, якою є ефективне функціонування системи охорони здоров'я в конкурентному середовищі, шляхом створення ефективної системи управління, раціонального використання наявних і залучення нових ресурсів та сприяння розвитку інновацій.

Дане визначення комплексно відображує сутність аспектів соціально-економічного забезпечення розвитку системи охорони здоров'я, що зумовлює можливість його використання в подальших дослідженнях та створює потенціал для підвищення ефективності такого забезпечення. У довгостроковій перспективі це може сприяти збільшенню результативності роботи самої системи охорони здоров'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про критичну інфраструктуру: Закон України від 16.11.2021 р. № 1882-IX. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2023. №5. С. 13.
2. Копетюк М. Нормативно-правові аспекти визначення понять «соціальний захист» і «соціальне забезпечення». *Історико-правовий часопис*. 2019. №1 (13). С. 66-69.
3. Устинов С. О. Співвідношення термінів «соціальний захист» та «соціальне забезпечення» в законодавстві України. *Юридична наука і практика*. 2011. №2. С. 90-95.
4. Утвенко В. В. Система соціального забезпечення та соціальної підтримки: навч. посіб. / Київ: ДП «Вид. дім. «Персонал», 2018. 248 с.;
5. Шилова О. Ю. Організаційно-економічне забезпечення розвитку підприємства: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 / ДВНЗ ДонНТУ, Донецьк, 2009. 243 с..
6. Ус Ю. В., Терлецький І. О. Організаційно-економічне забезпечення управління підприємством на основі стратегічної паритетності функції. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. 2024. №3. С. 141-149.
7. Линдюк А. О. Вплив інноваційних підприємницьких ініціатив на організаційно-економічне забезпечення інвестицій у територіальних громадах. *Економіка та суспільство*. 2024. №70.
8. Social protection topic portal. *The International Labour Organization website*. URL: <https://www.ilo.org/topics-and-sectors/social-protection> (дата звернення: 19.02.2025).

9. Мартиненко О. В. Організаційно-економічне забезпечення реалізації експортного потенціалу деревообробних підприємств України. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2022. №23. С. 133-141.

ECONOMIC THEORY, MACRO- AND REGIONAL ECONOMY

УДК 334.72:005.52

Гранчак Михайло

аспірант освітньо-наукової програми

доктора філософії

292 «Міжнародні економічні відносини»

Навчально-наукового інституту міжнародних відносин

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

ПРАКТИЧНА ЦІННІСТЬ ПРОГНОЗІВ УГОД M&A ТА ЇХНІ КОРИСТУВАЧІ

Анотація: досліджується практичне значення прогнозів угод зі злиттів і поглинань (M&A) для різних учасників ринку та доводиться, що їхня цінність виходить за межі вузького розуміння правильності прогнозу як підтвердження майбутньою угодою. Аргументується, що користувачами прогнозів можуть бути власники бізнесів, потенційні покупці, конкуренти та інвестиційні банкіри, а також інші учасники ринкового середовища. Навіть у разі, коли передбачувана угода не відбулася, прогнози можуть мати стратегічне значення, формуючи поведінку учасників та впливаючи на динаміку ринку. Це обумовлює необхідність перегляду критеріїв якості прогнозів та методологічних підходів до їхньої оцінки.

Ключові слова: злиття і поглинання, прогнози угод M&A, покупці, продавці, конкуренти, інвестиційні банкіри, стратегічні рішення.

Традиційно більшість досліджень злиттів і поглинань концентрувалася на прогнозуванні майбутніх цільових компаній, що пояснювалося різким зростанням їхньої ринкової вартості після оголошення угоди. Середня прибутковість акцій цілей одразу після анонсу перевищує 20% [3], і саме це робило прогнози привабливими насамперед для інвесторів, які прагнули отримати надприбутки шляхом завчасного інвестування в акції потенційних цілей. Проте такий вузький підхід ігнорує практичну цінність прогнозів для інших учасників ринку, які не лише використовують прогнози, а й мають змогу безпосередньо впливати на результат угоди.

Власники бізнесів, що розглядають можливість продажу, отримують від прогнозів орієнтири для визначення потенційних покупців, створення конкурентного процесу та досягнення максимально вигідних умов угоди. У цьому сенсі прогнози виконують роль не тільки аналітичного інструменту, а й практичного дороговказу для продавців [1].

Менеджмент і акціонери компаній-покупців застосовують прогнози для виявлення потенційних цілей і розширення набору стратегічних опцій. Навіть якщо не всі прогнозовані компанії готові до продажу, сама наявність декількох варіантів підвищує ймовірність успішної реалізації M&A-стратегії. Крім того, використання прогнозів дозволяє покупцям діяти проактивно, зменшуючи часові та фінансові витрати на пошук цілей [2].

Прогнози мають вагоме значення і для конкурентів, які можуть своєчасно адаптувати власну стратегію, дізнавшись про ймовірні плани M&A у своєму секторі. У таких випадках прогноз стає чинником, що впливає на ринкову динаміку незалежно від того, чи була реалізована конкретна угода. Інвестиційні банкіри та консультанти також активно користуються прогнозами для ініціювання діалогу з потенційними клієнтами, як продавцями, так і покупцями. Навіть якщо прогнозована угода не відбувається, банкір може використати

отриману інформацію для пропозиції альтернативних сценаріїв або залучення клієнта до інших проектів.

Таким чином, практичне значення прогнозів М&А значно ширше, ніж вважалося раніше. Традиційний критерій оцінки правильності прогнозу, за яким він вважається вдалим лише тоді, коли передбачена угода справді відбулася, є надто обмеженим. Прогноз може вважатися цінним і тоді, коли він не завершився конкретною транзакцією, але вплинув на дії продавців, покупців, конкурентів чи консультантів. Якість прогнозів слід визначати не лише за фактом завершення угоди, а й за тим, наскільки вони вплинули на стратегічні рішення ринкових учасників та динаміку конкурентного середовища [1; 2; 3]. Це створює підґрунтя для подальших досліджень, зокрема щодо інтеграції прогнозів потенційних цілей і покупців, що підвищить їхню практичну значимість та точність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Palepu K. G. Predicting takeover targets: A methodological and empirical analysis. *Journal of Accounting and Economics*. 1986. № 8(1). С. 3–35.
2. Powell R. G. Takeover prediction models and portfolio strategies: A multinomial approach. *Multinational Finance Journal*. 2001. № 5(1). С. 35–72.
3. Tunyi A. Fifty years of research on takeover target prediction: a historical perspective. *Qualitative Research in Financial Markets*. 2021. № 13(4). С. 482–502.

Стаматін Геннадій Вячеславович

аспірант кафедри менеджменту,

логістики та інновацій

Харківський національний економічний

університет імені Семена Кузнеця

м. Харків, Україна

ФУНКЦІЇ РОЗВИТКУ УПРАВЛІНСЬКОГО ПЕРСОНАЛУ ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Анотація: Дослідження спрямоване на систематизацію функцій розвитку управлінського персоналу галузі охорони здоров'я, визначення їх значимості та проявів на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях, побудову узагальненої матриці функцій для розуміння їх змісту на трьох економічних рівнях.

Ключові слова: розвиток управлінського персоналу, галузь охорони здоров'я, функції розвитку персоналу, економічні рівні.

Розвиток управлінського персоналу у воєнний та повоєнний період відіграє важливу роль у стабілізації функціонування різних галузей економіки. Проблема розвитку управлінського персоналу присвячені праці сучасних українських та зарубіжних вчених-економістів [1-6]. В умовах воєнного стану та у післявоєнний період відновлення України дуже важливим є зосередження зусиль на розвитку і стабільному функціонуванні управлінського персоналу **критичних галузей економіки**, оскільки їх функціонування є фундаментально важливим для забезпечення стабільності, життєздатності та обороноздатності країни.

Однією з найважливіших критичних галузей є охорона здоров'я, оскільки від її функціонування залежить швидкість відтворення людського потенціалу

країни. Управлінський персонал підприємств галузі охорони здоров'я відіграє надзвичайно важливу роль для України у воєнний та післявоєнний періоди. Саме керівники закладів охорони здоров'я забезпечують оперативну координацію медичних послуг у надзвичайних умовах. Вони відповідають за організацію роботи персоналу в умовах дефіциту ресурсів, перебоїв із постачанням та небезпеки для життя. Таким чином, розвиток управлінського персоналу сприяє тому, що виконується низка досить важливих для країни функцій на всіх економічних рівнях. Незважаючи на те, що в існуючих наукових працях та нормативних документах ці функції частково прямо чи опосередковано висвітлюються, майже відсутні системні комплексні дослідження, які комплексно розглядають цю проблему.

Мета даного дослідження полягає у систематизації підходів до визначення функцій розвитку управлінського персоналу галузі охорони здоров'я та формуванні їх узагальненого переліку з урахуванням особливостей їх прояву на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях.

Для досягнення зазначеної мети реалізовано методику визначення ключових функцій управління персоналом та їх значимості на основі аналізу сучасних наукових праць і нормативних документів, яка включала наступні кроки:

- по-перше, формування масиву із наукових праць та нормативних документів, у яких висвітлені питання розвитку управлінського персоналу (в тому числі у галузі охорони здоров'я) та його функцій на трьох економічних рівнях. В цілому було підібрано більше 20 джерел, основними із яких є Стратегія розвитку системи охорони здоров'я на період до 2030 року [7], Постанова КМУ №725 від 14.07.2021 «Про затвердження Положення про систему безперервного професійного розвитку працівників сфери охорони здоров'я» [8], а також рекомендації та звіти ВООЗ [9-10] та інших міжнародних організацій [11-13];
- по-друге, проведення кодування назв функцій за ключовими словами в україномовних та англomовних документах, для формування

узагальненого переліку назв функцій та їх об'єднання у групи у тих випадках, коли для опису однієї і тієї ж функції використовувалися синонімічні слова чи словосполучення;

- по-третє, формування зведеної таблиці, що демонструвала згадування тієї чи іншої функції у аналізованих працях і документах;
- по-четверте, розрахунок сумарної кількості згадувань кожної із функцій у аналізованих документах та визначення їх пріоритетності за частотою згадувань. Результати цього кроку наведені у таблиці 1;

Таблиця 1.

Значимість функцій розвитку управлінського персоналу в галузі охорони здоров'я за частотою їх згадування у наукових працях та нормативних документах

Назва функції	Код	Значимість
Перетворююча (трансформаційна)	F1	1
Кадрового забезпечення та підвищення кадрового потенціалу	F2	0,9
Мотиваційна і підтримуюча	F3	0,95
Інноваційна	F4	0,85
Освітня (навчання, БПР)	F5	
Підвищення якості медичних послуг	F6	0,8
Підвищення економічної ефективності	F7	0,6
Цифрового розвитку	F8	0,55
Забезпечення антикризового реагування	F9	
Регуляторна	F10	
Інтеграційна	F11	0,5

- по-п'яте, побудова фінальної матриці функцій розвитку управлінського персоналу галузі охорони здоров'я з короткими поясненнями того, як

виконуються ці функції на мікро-, мезо- та макроекономічному рівнях. Цю матрицю наведено у таблиці 2.

Як видно із цієї наведеної матриці, виконання зазначених функцій відбувається одночасно на трьох економічних рівнях, але з певними особливостями, притаманними кожному із цих рівнів.

Також слід відмітити, що значимість функцій відрізняється і варіює від найбільш значимої перетворюючої функції, що має індекс значимості 1, до найменш значимою у даному переліку інтеграційної функції з індексом значимості 0,5. Деякі з функцій мають однакову значимість.

Таблиця 2.

Матриця функцій розвитку управлінського персоналу галузі охорони здоров'я на трьох економічних рівнях

Код функції	Прояв функції на трьох економічних рівнях		
	Мікрорівень (заклади охорони здоров'я)	Мезорівень (галузь / регіон)	Макрорівень (Україна, національна система)
F1	Організаційні зміни, оновлення управлінських структур і процесів.	Трансформація медичних мереж, координація між установами.	Впровадження реформ та відбудова охорони здоров'я.
F2	Планування кадрових потреб і розвиток резерву управлінців	Координація кадрових потоків і зміцнення управлінського потенціалу регіону.	Забезпечення сталого кадрового потенціалу у масштабах країни та зниження відтоку кадрів.
F3	Розвиток підтримуючого	Розробка та реалізація регіональних програм	Реалізація національних політик мотивації та

	середовища для персоналу	утримання і підтримки кадрів.	кадрового збереження
F4	Впровадження інноваційних управлінських практик	Формування регіональних інноваційних хабів і програм розвитку.	Підтримка державних програм інноваційного розвитку.
F5	Формування культури безперервного професійного вдосконалення	Підвищення компетентності управлінських кадрів у межах регіону чи галузі.	Підготовка національного кадрового резерву
F6	Запровадження стандартів управління	Координація єдиного підходу до управління якістю у межах регіональних мереж.	Виконання національних програм підвищення якості та безпеки медичних послуг.
F7	Впровадження сучасних фінансових інструментів	Оптимізація використання ресурсів на рівні регіональних мереж.	Реалізація національних програм фінансової оптимізації в охороні здоров'я.
F8	Імплементація цифрових технологій	Координація впровадження ІТ-рішень і цифрових платформ у межах регіону.	Реалізація національних стратегій цифрового здоров'я
F9	Удосконалення кризис-менеджменту	Організація та ефективна реалізація регіональних механізмів кризового управління.	Реалізація стратегій національної стійкості у сфері охорони здоров'я.

F10	Інтеграція вимог законодавства у практику управління	Виконання регіональних регуляторних вимог і стандартів управління.	Впровадження нових управлінських моделей, закріплених у національних стратегіях і реформах.
F11	Розбудова міждисциплінарної співпраці	Об'єднання різних рівнів медичної допомоги в регіоні.	Інтеграція управлінських моделей між секторами та адаптація міжнародних практик на національному рівні.

У якості висновків доцільно відмітити, що різна значимість наведених функцій розвитку управлінського персоналу галузі охорони здоров'я визначалася частотою їх згадування у нормативних документах та наукових працях, але, у кожному конкретному випадку, залежно від ситуації та умов функціонування підприємств, ця значимість може змінюватися. Перспективи подальших досліджень полягають в удосконаленні методичного забезпечення та розробленні практичних рекомендацій щодо реалізації перелічених функцій в процесі розвитку управлінського персоналу галузі охорони здоров'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабчинська О., Посвалюк О. Формування структури системи управління розвитком персоналу підприємства. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2023. Т. 2, № 2. С. 110–123. URL: <https://doi.org/10.46299/j.isjmef.20230202.12> (дата звернення: 02.08.2025).
2. Якімова Н., Марценюк О., Мойсєєва В. Удосконалення системи розвитку персоналу на підприємстві. *Економіка та суспільство*. 2021. № 32.

- URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-5> (дата звернення: 22.08.2025).
3. Ільїн Д. В., Кубіцький С. О. Система професійного розвитку персоналу в закладі охорони здоров'я // *Наукові орієнтири: теорія та практика досліджень* : матеріали II Міжнар. наук. конф., м. Суми, 3 листоп. 2023 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. – Вінниця : ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2023. – С. 40–47.
 4. Cabello-Medina C., López-Cabrales Á., Valle-Cabrera R. Leveraging the innovative performance of human capital through HRM and social capital in Spanish firms. *The International Journal of Human Resource Management*. 2011. Vol. 22, no. 4. P. 807–828. URL: <https://doi.org/10.1080/09585192.2011.555125> (date of access: 21.08.2025).
 5. Чернишова Л., Заложнікова А. Стратегічні аспекти процесу розвитку менеджменту персоналу в умовах дії воєнного стану та їх вплив на стан кадрового потенціалу підприємства. *Економіка та суспільство*. 2023. № 55. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-92> (дата звернення: 02.08.2025).
 6. Чорнодід І. С., Василюк Н. М., Петренко В. М. Особливості управління персоналом в умовах воєнного стану. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія: економіка та управління. 2022. № 6. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-6-04-08> (дата звернення: 15.08.2025).
 7. Стратегія розвитку системи охорони здоров'я України до 2030 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://moz.gov.ua/article/reform-plan/strategija-rozvitku-sistemi-ohoroni-zdorovja-ukraini-do-2030-roku> (дата звернення: 31.08.2025).
 8. Про систему безперервного професійного розвитку працівників сфери охорони здоров'я : Постанова Кабінету Міністрів України від 14 лип. 2021 р. № 725 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/725-2021-%D0%BF> (дата звернення: 25.08.2025).

9. World Health Organization. Priorities for health system recovery in Ukraine (policy note / PFHSRU). 2022–2023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.who.int/docs/librariesprovider2/default-document-library/pfhsru-v-09.pdf> (дата звернення: 20.08.2025).
10. World Health Organization. Working for Health 2022–2030 Action Plan (HRH global action plan) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cdn.who.int/media/docs/default-source/health-workforce/working4health/w4h2-action-plan.pdf> (дата звернення: 16.08.2025).
11. OECD. Health at a Glance: Europe 2022. Summary data & policy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oecd.org/health/health-at-a-glance-europe/> (дата звернення: 16.08.2025).
12. World Bank. Health Enhancement And Lifesaving (HEAL) Ukraine Project (P180245) : Project documents / PAD / ISR / procurement [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099100524012064235/pdf/P180245-eaf14a20-0ce3-43ea-aa02-a91a01b1161f.pdf> (дата звернення: 16.08.2025).
13. Foundation for European Progressive Studies (FEPS). Strengthening Ukraine's healthcare for a resilient future : Policy brief. 2025 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://feps-europe.eu/wp-content/uploads/2025/02/Strengthening-Ukraines-healthcare-for-a-resilient-future.pdf> (дата звернення: 16.08.2025).

LAW AND INTERNATIONAL LAW

УДК 342.9

Ільєнко Владислав Юрійович

магістр права

Ільєнко Дмитро Юрійович

аспірант Університету митної

справи та фінансів

АВТОМАТИЗОВАНЕ ДОСЬЄ УЧАСНИКА СПРАВИ: КОНЦЕПЦІЯ, ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Анотація. У даній роботі обґрунтовано концепцію створення автоматизованого досьє на учасника справи як інноваційного інструменту цифрової трансформації судової системи України. Визначено правові засади інтеграції судових інформаційних систем з державними реєстрами та окреслено технічні принципи автоматичного формування повного досьє. Проаналізовано перспективи впровадження цієї технології, її вплив на стандартизацію процесів, підвищення прозорості правосуддя та ефективність судового розгляду.

Ключові слова: електронне правосуддя, цифровізація, автоматизоване досьє, стандартизація, судова комунікація.

Сучасна судова система України перебуває у процесі цифрової трансформації, спрямованої на підвищення прозорості та ефективності правосуддя. Одним із ключових завдань цього процесу є подолання надмірних бюрократичних процедур, особливо у сфері комунікації між судами, учасниками процесу та іншими органами державної влади.

Одним із ключових завдань цього процесу є подолання надмірних бюрократичних процедур, особливо у сфері комунікації між судами, учасниками процесу та іншими органами державної влади. Нині отримання повної та актуальної інформації про учасника справи потребує направлення численних запитів до різних державних реєстрів і часто затягує підготовку до розгляду справи на тижні.

Запропоноване нами автоматизоване дос'є учасника справи є прямою відповіддю на цю проблему — воно дозволяє суду в одному вікні отримати структуровані дані з усіх релевантних реєстрів у режимі реального часу, що скорочує строки підготовки, усуває дублювання процедур і зменшує ризик неповноти або застарілості інформації.

Слід зазначити, що хоча суди вже мають доступ до окремих державних реєстрів (зокрема, Єдиного державного реєстру судових рішень, Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, Єдиного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань), цей доступ є фрагментарним і реалізується переважно через окремі запити або ручний пошук у кожній системі. Такий підхід не забезпечує автоматичного формування єдиного, інтегрованого та оновлюваного профілю учасника справи. У результаті судді витрачають значний час на пошук, звірку та узагальнення даних із різних джерел, що знижує ефективність підготовки до розгляду справи та ускладнює повноцінну оцінку доказів.

Важливим аспектом цього процесу є стандартизація діяльності та комунікацій судових органів шляхом впровадження автоматизованого дос'є на учасника справи — інструменту, який дозволить суду отримувати структуровану й актуальну інформацію з різних офіційних джерел у режимі реального часу.

Відповідно до частини 1 статті 15¹ Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у судах, Вищій раді правосуддя, Вищій кваліфікаційній комісії суддів України, Державній судовій адміністрації України, їх органах та підрозділах функціонує Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна

система, що забезпечує: ведення електронного діловодства, в тому числі рух електронних документів у межах відповідних органів та установ та між ними, реєстрацію вхідних і вихідних документів та етапів їх руху; централізоване зберігання процесуальних та інших документів та інформації в єдиній базі даних; захищене зберігання, автоматизовану аналітичну і статистичну обробку інформації; збереження справ та інших документів в електронному архіві; обмін документами та інформацією (надсилання та отримання документів та інформації, спільна робота з документами) в електронній формі між судами, іншими органами системи правосуддя, учасниками судового процесу, а також проведення відеоконференції в режимі реального часу; автоматизацію роботи судів, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Державної судової адміністрації України, їх органів та підрозділів; формування і ведення суддівського дос'є (дос'є кандидата на посаду судді) в електронній формі; віддалений доступ користувачів цієї системи до будь-якої інформації, що в ній зберігається, в електронній формі відповідно до диференційованих прав доступу; визначення судді (судді-доповідача) для розгляду конкретної справи у порядку, визначеному процесуальним законом; добір осіб для запрошення до участі у здійсненні правосуддя як присяжних; розподіл справ у Вищій кваліфікаційній комісії суддів України, Вищій раді правосуддя, її органах; аудіо- та відеофіксацію судових засідань, засідань Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради правосуддя, її органів, їх транслявання в мережі Інтернет у порядку, визначеному законом; ведення Єдиного державного реєстру судових рішень; функціонування офіційного веб-порталу судової влади України, веб-сайтів Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України; функціонування єдиного контакт-центру для управління запитами, іншими зверненнями; можливість автоматизованої взаємодії цієї системи з іншими автоматизованими, інформаційними, інформаційно-телекомунікаційними системами органів та установ системи правосуддя, органів правопорядку, Міністерства юстиції України та підпорядкованих йому органів та установ; можливість учасникам

справи, які мають намір взяти участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, завчасно перевіряти в тестовому режимі зв'язок із судом; інші функції, передбачені Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему [1].

Таким чином, вказана система охоплює широкий спектр завдань для забезпечення функціонування судової системи та здійснення правосуддя. Водночас, на нашу думку, її можливості можуть бути розширені за рахунок впровадження в кабінеті судді нової функції вищезгаданого «досьє учасника справи».

Такий інструмент дозволив би автоматично збирати та відображати в одному інтегрованому профілі всю наявну в державних реєстрах та інформаційних системах дану про конкретного учасника процесу, що підвищило б ефективність підготовки судді до розгляду справи, прискорило б процес оцінки доказів і забезпечило повніший контекст для прийняття рішень.

Концепція автоматизованого досьє на учасника справи передбачає створення в межах Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи інтеграційного модуля, який забезпечує автоматичний обмін даними з ключовими державними реєстрами. Серед них наприклад: Державний реєстр речових прав на нерухоме майно, Державний реєстр обтяжень рухомого майна, Єдиний державний реєстр судових рішень, Єдиний реєстр досудових розслідувань, Державний демографічний реєстр та Єдиний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань.

Алгоритм роботи передбачає, що після відкриття електронної справи система ідентифікує учасників процесу за унікальними ідентифікаторами (РНОКПП для фізичних осіб та код ЄДРПОУ для юридичних осіб) і здійснює автоматичний збір усієї доступної інформації. Зібрані дані структуруються у досьє, яке відображається у кабінеті судді та містить: відомості про об'єкти власності, обтяження, арешти, попередні судові рішення, відкриті кримінальні провадження, персональні дані та юридичний статус суб'єктів господарювання.

Правові засади впровадження такої системи потребують закріплення у законодавстві права судів на безпосередній доступ до державних реєстрів через захищені канали, а також визначення вимог до обробки та захисту персональних даних.

Перспективи впровадження включають підвищення ефективності судового розгляду, скорочення строків підготовки справ до слухання, зменшення кількості процесуальних зловживань та уніфікацію підходів до збору й аналізу доказової інформації.

Автоматизоване дос'є на учасника справи є інноваційним рішенням, здатним суттєво підвищити ефективність і прозорість судочинства. Його впровадження створить єдиний стандарт доступу суддів до інформації про сторони процесу, зменшить бюрократичне навантаження та посилить обґрунтованість судових рішень. Для реалізації цієї концепції необхідні законодавчі зміни, розробка технічної інфраструктури та системне навчання користувачів. Перспективи цього інструменту підтверджують його значення як одного з ключових напрямів цифрової модернізації судової системи України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 10.08.2025).

MANAGEMENT, PUBLIC ADMINISTRATION AND GOVERNANCE

УДК 351.851.072.2:613(477)(043.3)

Олексієнко Олександра Миколаївна

(PhD) доктор філософії,

доцент кафедри публічного адміністрування

Міжрегіональна Академія управління персоналом,

м. Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-3114-3154>

МОДЕЛЬ СТВОРЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ПРОСТОРУ В СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Актуальність проблеми.

Новим рішенням наукової проблеми приведення змісту і технологій педагогічних працівників щодо відповідності з соціально-економічними змінами в суспільстві та до процесів інтеграції України в європейський освітній простір вимагає впровадження компетентнісного підходу до формування та розвитку професіоналізму; створення насиченого освітнього середовища, адаптивного управління якісними процесами управління освітою. Враховуючи, що модернізація механізмів управління освітою в Україні покликана сприяти розвитку особистісних якостей педагогічних працівників, ми визначили таку *мету запропонованої статті*: окреслення основних результатів досліджень щодо впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній простір вітчизняної школи періоду кінця XX – початку XXI століття, які довели свою

продуктивність та ефективність, які можуть бути застосовані в освітньому просторі Нової української школи в контексті оновленої нормативно-правової бази.

Найголовнішим є формування ціннісного ставлення до здоров'я у дітей та молоді. А допомогти дітям сформувати таке ставлення мають нові механізми управління закладами освіти, а саме, формування у педагогічних працівників готовності створювати освітній здоров'язбережувальний простір.

Загальні вміння покликані забезпечувати реалізацію організаційних, управлінських і виконавчих функцій, а це такі вміння: планувати й організовувати діяльність (свою та інших); працювати з навчальною літературою; планувати самостійну роботу; здійснювати самоконтроль; кількісно і якісно оцінювати результат рішення і обґрунтовувати його; виявляти й виправляти помилки (свої та інших); робити висновки тощо.

Відчутно виявляється тенденція до персоніфікації стилю життя індивіда, спрямованість зусиль учених на дослідження життєвого вибору людини, збереження її життя, забезпечення ефективної професійної діяльності, однією з умов якої є професійне довголіття. Сучасна наука, визначаючи базові цінності й орієнтації особистості, розглядає їх як програму особистісного розвитку, що може бути обґрунтована, уточнена, конкретизована в процесі навчання, виховання і самоосвіти.

На створення здоров'язбережувального освітнього простору спрямована і Концепція Нової української школи, зокрема одна з десяти ключових компетентностей – «Екологічна грамотність і здорове життя» – в частині «...усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя...» [5, с. 112].

На реалізацію зазначеного спрямовано і зміст наказу МОН України від 23.03.2018 № 283 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації освітнього простору Нової української школи». Укладено рекомендації «Новий освітній простір. Символи змін», де однією зі складових

зазначено «комфорт та енергоефективність»; рекомендовано еко-тематику оформлення закладу освіти і здорового способу життя.

Означене пояснюється тим, що вітчизняна освіта потребує підготовки фахівців нової генерації, котрі сучасно освічені, здатні до співробітництва, морально стійкі, здатні самостійно приймати рішення у ситуаціях вибору, прогнозувати можливі наслідки практичної професійної діяльності. Це група фахівців, які відрізняються мобільністю та динамізмом, конкурентноздатністю, котрим притаманна громадянська відповідальність за долю всіх учасників навчального процесу.

У наш час зростає значення навчання педагогічних працівників усіх категорій знанням, умінням підтримки власного здоров'я, підвищення свого життєвого ресурсу.

Але зазначені знання та вміння не стануть актуальними самим педагогічним працівником без сформованих в них самосвідомості здоров'язбережувальних ціннісних орієнтацій. Без стійкої мотивації педагогічного працівника неможливо вирішити такі проблеми: а) запобігти ранньому професійному вигоранню; б) творчого довголіття; в) успішної самоосвіти; г) самовдосконалення.

Підготовка сучасних педагогічних працівників до здоров'язбереження у системі післядипломної освіти можна вважати як найважливішу складову його професійної компетентності.

Закон України «Про вищу освіту» № 2984-III, із змінами від 19 січня 2010 р. спрямований на врегулювання суспільних відносин у галузі навчання, виховання, професійної підготовки громадян України. Він встановлює правові, організаційні, фінансові та інші засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства і держави у кваліфікованих педагогічних фахівцях.

Сучасний педагогічний працівник працює в умовах постійного нервово-психічного напруження і хронічного стресу. За даними соціологічних досліджень третина (більш ніж 30 %) – показник рівня соціальної адаптації

рівний чи нижче, ніж у хворих на неврози. Конфліктогенність соціального середовища збільшує можливість виникнення у педагогічних працівників соціально-психологічної дезадаптації [2, с. 273]. Фах педагога передбачає підвищене емоційне навантаження. Саме тому педагогічним працівникам бажано володіти способами самодіагностики, самодопомоги та самокорекції як елементами здоров'язбереження.

Духовно-моральна компетентність педагогічного працівника припускає здатність протистояти різного роду життєвим труднощам без утрати соціально-психологічної адаптації. Суб'єктивно це виражається в доброзичливому настрої до себе, інших людей, життя в цілому та почуття оптимізму. Духовно-моральна компетентність – це більшою мірою результат роботи людини з самим собою. Зазначене припускає і формування позитивного мислення, і вироблення грамотного ставлення до виникаючих життєвих проблем й утруднень, і управління своїм емо, і багато іншого.

На сучасному етапі прогресивних змін в суспільстві формується узгоджена стратегія розвитку безперервної професійної освіти та її провідної галузі – післядипломної освіти. У такому контексті особливу актуальність набуває проблема підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладів як професійних менеджерів, високоосвічених, компетентних управлінців, здатних до роботи в умовах конкуренції, підприємництва і ринкових стосунків. У цих умовах управлінська діяльність керівника закладу освіти набуває загальнодержавній соціально-педагогічній значущості, вимагає безперервної освіти [5, с. 110].

Компонентами досліджуваного виду готовності є: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, емоційно-вольовий, рефлексивно-оцінний. Загальною ознакою ціннісно-мотиваційного компонента готовності є ціннісне ставлення до професійного здоров'я, когнітивного компонента – обізнаність керівних кадрів у визначеному аспекті діяльності, операційно-діялісного – рівень володіння вміннями і технологіями збереження і зміцнення професійного здоров'я, емоційно-вольового – емоційно-вольова

регуляція діяльності зі збереження і зміцнення професійного здоров'я; рефлексивно-оцінного – сформованість внутрішньої картини професійного здоров'я [8, с. 127].

У сучасній літературі з наукового управління освітніми системами освітня установа розглядається як відкрита соціально-педагогічна система, з широким спектром внутрішніх і зовнішніх зв'язків. До останніх, перш за все, відносяться зв'язки з батьками, органами охорони здоров'я, культури, фізичної культури і спорту, вищою школою, науковими і педагогічними організаціями, засобами масової інформації, суспільними фондами і об'єднаннями. Такий підхід створюватиме сприятливі умови для об'єднання зусиль названих організацій в справі створення здоров'язберезувального простору.

Особливо слід відзначити історико-педагогічні дослідження з вказаного питання. У роботі закладу освіти необхідно констатувати наявність наступної провідної проблеми: протиріччя між потребою здобувачів освіти та їх сімей, вимогами держави у збереженні і зміцненні здоров'я тих, які навчаються в закладі освіти та негативною динамікою фізичного стану дітей.

Для розв'язання зазначених проблем з удосконалення навчально-виховного процесу уявляється актуальною проблемою збереження здоров'я сучасного педагогічного працівника, як основи його працездатності, позитивного погляду на життя, толерантного спілкування з людьми різних верств населення. На жаль, особистому здоров'ю педагогічного працівника не недостатньо приділяється уваги, а ні в нормативних документах, а ні у педагогічній практиці.

Особливу проблему становить стан здоров'я педагогічних працівників та здобувачів освіти унаслідок підвищених чинників ризику навантаженням, постійним нервовим напруженням, стресами, великою кількістю оточуючих, карантинами, постійним змінами нормативних вимог. Вказане являє велику небезпеку та значний вплив на здоров'я педагогічних працівників. З боку держави та суспільства багато говорять про захист дітей, батьків, але дуже рідко про захист педагогічних працівників [5, с. 99].

Сучасні педагогічні працівники працюють в умовах постійного нервово-психічного напруження і хронічного стресу. За даними соціологічних досліджень, у третини учителів (більше 30 %) показник міри соціальної адаптації рівний або нижче, ніж у хворих невротами, шизофренією. Конфліктогенність соціального середовища збільшує можливість виникнення у педагогічних працівників соціально-психологічної дезадаптації. Крім того, професія педагога припускає підвищені емоційні навантаження. Саме тому зазначеній групі педагогічних працівників необхідно володіти засобами самодіагностики, самодопомоги, самопідтримки і самокорекції як елементами здоров'язбереження. Конфліктогенність соціального середовища збільшує можливість виникнення у педагогічних працівників соціально-психологічної дезадаптації. Крім того, професія педагога припускає підвищені емоційні навантаження. Саме тому зазначеній групі пед. працівників необхідно володіти засобами самодіагностики, самодопомоги, самопідтримки і самокорекції як елементами здоров'язбереження. Розв'язати окреслені складні суспільні завдання здатні керівні кадри та педагогічні працівники, особистісні та професійні якості котрих дозволяють керувати та модернізувати змістом освіти, виховувати молодь за вимогами часу [9, с. 76].

Модель управління створенням здоров'язбережувального простору для всіх суб'єктів закладу освіти передбачає створення у закладі кабінету емоційного та фізичного розвантаження педагогічних кадрів. Вказане обумовлено новими ціннісно-цільовими орієнтирами у системі освіти педагогічних працівників усіх категорій. Зазначене пояснюється розробкою та впровадженням нових механізмів професійного розвитку суб'єктів досліджуваної проблеми.

Але зазначені знання та вміння не стануть актуальними для самого педагогічного працівника без сформованих в його самосвідомості здоров'язбережувальних ціннісних орієнтацій. Без стійкої мотивації педагогічного працівника неможливо вирішити такі проблеми: а) запобігти

ранньому професійному вигоранню; б) творчого довголіття; в) успішної самоосвіти; г) самовдосконалення; д) створення іміджу професійного успіху.

Окреслене коло питань пов'язане з поширенням у сфері післядипломної освіти технологій індивідуалізації, здоров'язбереження, варіативності та відкритості освітнього процесу.

Отже, охорона здоров'я педагогічних працівників повинна мати здоров'язбережувальний, самозбережувальний, здоров'ятворчий і здоров'яформуючий характер.

Зазначимо, що перенавантаження навчальних планів і програм початкової школи, зниження ігрової компоненти за рахунок збільшення теоретичної складової наприкінці ХХ століття, скорочення екскурсій та освітніх заходів на свіжому повітрі спричинило підвищення відсотку хворих дітей (і, як наслідок, зниження загальної працездатності дорослого населення).

Ретроспективний аналіз вітчизняних і зарубіжних досліджень із запропонованої теми засвідчує, що існують деякі наукові розвідки щодо нових парадигм впровадження механізмів підвищення здоров'язбережувального компонента в управлінні діяльністю педагогічних кадрів у міжкурсовий період, зорієнтованого на покращення професійної діяльності педагогічних працівників.

Але модернізація (осучаснення) вітчизняної освіти не буде повною без формування готовності до впровадження здоров'язбережувальної компетентності педагогічних працівників.

В усьому світі впровадження у навчальні предмети основ здоров'я вважається інноваційним підходом. Зрозуміло, від готовності педагога впроваджувати здоров'язбережувальні технології залежить формування гармонічної у фізичному, інтелектуальному та духовному аспекті особистості здобувача освіти.

Але поряд з тим виявлені протиріччя між усталеною системою підвищення кваліфікації (ПК) та її можливостями задовольнити реальні потреби педагогічних працівників в їхньому професійному розвитку,

зумовленому проблемами соціально-педагогічного характеру. Тобто здоров'язбереження, хоча і є ключовою проблемою, але, на жаль, розглядається в останню чергу.

Аналіз досвіду роботи регіональних закладів ППО України, вивчення досвіду науково-педагогічної та управлінської діяльності, наукові дослідження дають підстави для висновку, що система ПК і перепідготовки педагогічних працівників повинна розвиватися в тісному взаємозв'язку з неперервним оновленням національної системи освіти. На основі методологічних, нормативно-правових, організаційно-управлінських засад формується нова якість діяльності закладів післядипломної освіти, збагачується їх науковий, навчально-методичний, інформаційний і кадровий потенціал, удосконалюється структура та зміст функціонування з урахуванням потреб розвитку освітньої практики. Впроваджується дистанційне навчання [5, с. 98].

Метою вітчизняної освіти залишається забезпечення всебічного розвитку усіх учасників навчального процесу, що ґрунтується на загальнолюдських цінностях і принципах науковості, полікультурності, світського характеру освіти, системності, інтегративності, єдності навчання і виховання, на засадах гуманізму, здоров'язбереження, громадянської свідомості, гуманітаризації, що передбачає переорієнтацію освіти з предметно-змістового принципу навчання основ наук на вивчення цілісної картини світу, насамперед культури, світу людини, на формування критичного мислення [8, с. 35–40].

Разом з тим, у вищеперераховане підкреслюється роль гуманітарного (гуманітаризація освіти) по фактору в розвитку суспільства та визнається пріоритетом розвиток особистості педагогічного працівника з сформованою соціальною компетентністю, здатної виробити свою громадянську позицію, творити і проектувати власне життя.

Тож, на основі аналізу сучасних досягнень філософії, педагогіки та психології, анатомії і фізіології людини, біоетики, біоритмології, гігієни, екології, соціології та інших наук, які розглядають здоров'я людини з'ясувати сучасні чинники, що впливають на її здоровий спосіб життя, а з'ясування

фактичних особливостей харчування учасників навчального процесу щодо чинних норм харчування, виявлення основних недоліків в структурі харчування усіх учасників навчально-виховного процесу в закладах освіти України допоможуть керувати створенням здоров'язбережувального простору у закладі освіти.

Педагогічний склад в більшості шкіл не включений в розробку необхідних профілактичних програм і концепцій. Педагоги найчастіше рахують завдання зміцнення здоров'я дітей і профілактики захворювань вторинною по відношенню до базового навчально-виховного процесу. Відсутні організаційні форми спільної роботи (між представниками педагогічних, медичних, соціальних і інших структур), розробки і реалізації ефективних програм, направлених на формування здорового способу життя. Не розроблені ефективні педагогічні технології перенесення знань про здоров'я і здоровий спосіб життя на поведінковий рівень. Часто педагогічні працівники, здобувачі освіти та батьки не включені у роботу по зміцненню здоров'я.

На закінчення запропонованого бажано відзначити наступне. Ефективність управління освітньою установою, досягнення ним поставлених цілей у значній мірі визначається рівнем організації спільної діяльності з тими, хто набуває освіти, педагогічними працівниками, батьків, тобто всіх учасників освітнього процесу.

Висновки.

Механізми державного управління освітою України як інституція людського розвитку покликана забезпечити особистісну здоров'язбережувальну траєкторію людського розвитку на інтелектуальних, духовних і моральних засадах, а відповідальність за наслідки власних дій є визначальним фактором у прийнятті управлінських рішень освітою.

Перспективи: державна підтримка є визначальним фактором у розвитку системи освіти. Зазначене є гарантом збереження національної самоідентичності та самоідентифікації в умовах інтеграційних змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики / Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. І. Локшина, О. В. Овчарук, Л. І. Паращенко,
2. О. І. Пометун, О. Я. Савченко, С. Е. Трубачова. Київ : «КІС», 2004. 112 с.
3. Горяна Л. Г. Здоров'язбережувальний контент формування професійного іміджу педагогічних працівників у вітчизняному освітньому просторі. Професійний успіх у контексті сталого розвитку: освіта, економіка, екологія : монограф. / редкол.: Н. О. Терентьєва, Л. Г. Горяна. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. А., 2018. 286 с.
4. Горяна Л. Г., Олексієнко О. М. Пріоритетні напрями підготовки педагогічних працівників до управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій. Сучасні проблеми підготовки та професійного удосконалення працівників сфери освіти: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції. Чернігів, 2020. С. 22–26.
5. Зайчикова Т. В. Діагностика та профілактика синдрому професійного вигорання у вчителів : методичні рекомендації / Т. В. Зайчикова. Київ, Рівне, 2003. 24 с.
6. Кириленко С. В. Проблема формування культури здоров'я в історії теоретичної думки і в сучасній практиці. *Педагогіка і психологія : Вісник АПН України*. 2004. № 1 (42). С. 48–56.
7. Мешко Г. М. Гармонізація особистості майбутнього педагога у контексті формування індивідуального стилю спілкування / Г. М. Мешко, О. І. Мешко. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 99. Черкаси, 2007. С. 35–40.
8. Олексієнко О. М. Публічне управління у сфері розбудови освітнього здоров'язбережувального простору в Україні. Електронне наукове видання "Публічне адміністрування та національна безпека". 2022. №2. <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2022-2-7940>.

9. Олексієнко О. М. Механізми професійної мобільності державних управлінських кадрів як показник їхнього іміджу у створенні здоров'язбережувального освітнього простору. 2022. Публічне урядування, 1 (29), С. 99-103. [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2022-1\(29\)-14](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2022-1(29)-14).
10. Олексієнко О. М. Теоретико-практичні засади державного управління розвитком здоров'язбережувального простору освіти України: монографія. Київ: Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2023. 184 с. Бібліограф. : с. 156-183.

MILITARY SCIENCES, NATIONAL SECURITY AND STATE BORDER SECURITY

УДК 355.23:004.94

Бірюков Олексій Ігорович

кандидат технічних наук

Київський інститут

Національної гвардії України

м. Київ, Україна

Пурнак Віктор Павлович

доктор філософії з публічного

управління та адміністрування

Київський інститут

Національної гвардії України

м. Київ, Україна

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАТО У ВОГНЕВІЙ ПІДГОТОВЦІ

З огляду на динаміку сучасних бойових дій, поширення БПЛА, засобів РЕБ, інформаційно-психологічного та кібервпливу, класичні підходи до вогневої підготовки потребують перегляду. Навчання має моделювати багатовимірні сценарії — від бою в місті, траншеях і вночі до дій в умовах NBC-загроз — і бути тісно інтегрованим із тактикою, логістикою та медичною евакуацією під вогнем. Метою дослідження є систематизація сучасних технологій НАТО (MILES, VBS2/3, JFIRES, AAR-платформи) та оцінка їхньої придатності до впровадження у підготовку Сил оборони України.

Методологічно робота спирається на аналітичний огляд імітаційних систем із порівнянням за критеріями інтероперабельності, модульності, персоналізації, відповідності JMETL і натовським стандартам, а також на аналіз ролі AAR/DAR у формуванні зворотного зв'язку та корекції навчання в реальному часі.

У центрі уваги — чотири ключові технологічні напрями. JFIRES забезпечує інтегроване відпрацювання спільного вогню піхоти, артилерії та авіації, підтримуючи Digitally-Aided CAS і залучення JTAC/FAC до «pilot-in-the-loop» сценаріїв із повноцінними модулями AAR/DAR. Віртуальне середовище VBS2/3 дозволяє вибудовувати багатонаціональні мережеві тренування від індивіда до підрозділу, включно з CAS-місіями та складними погодними/нічними умовами, водночас знижуючи вартість контрольних заходів сертифікації FAC/JTAC. Система MILES робить можливими безпечні force-on-force тренування зі штатною зброєю й технікою, фіксує телеметрію уражень і подій, інтегрується з GPS і C2-системами, а отже — об'єктивізує підсумковий розбір. Нарешті, AAR-платформи стандартизують цикл «що планували — що відбулося — чому — що змінити», акумулюючи мультимодальні дані (відео, аудіо, треки, карти) та формуючи культуру рефлексії підрозділів.

Новизна висновків полягає в переході від окремих «вправ зі стрільби» до інтегрованого симуляційного навчання, де компонент вогню пов'язаний із прийняттям рішень, медичними діями, контрдрон-практиками та кібергігієною. Це підсилюється модульністю курсів під конкретний театр дій, погодні умови й тип підрозділу, а також інтероперабельністю як передумовою уніфікованого оцінювання. Отримані результати свідчать, що симуляційні та лазерні системи підвищують реалістичність і безпеку занять, оптимізують витрати боєприпасів, пального та часу, а AAR/DAR забезпечують оперативну корекцію навчання та запровадження чітких метрик (точність, темп прийняття рішень, керування боєкомплексом). На цій основі запропоновано масштабувати MILES на рівні взвод–рота з інтеграцією в АСУ та геосервіси; розгорнути VBS3-класи для JTAC/FAC, молодших командирів і штабів із бібліотекою сценаріїв під ТВД

України; створити JFIRES-модулі для спільного вогню; уніфікувати процедури AAR і впровадити DAR для корекцій «на ходу» з КРІ тренувань; вибудувати стаціонарні й мобільні модульні тренажерні центри під типові завдання оборони.

Очікувані ефекти включають зростання бойової готовності, зниження небойових втрат на навчаннях, прискорення підготовки резерву та стандартизоване оцінювання результатів. Серед ризиків окреслено можливу переконацентрацію на симуляції на шкоду бойовим стрільбам, дефіцит інструкторів-операторів і проблеми інтеперабельності між підсистемами; запропоновано поєднувати цикли «симуляція → бойові стрільби», інвестувати у підготовку інструкторів і впроваджувати технічні шлюзи/протоколи. Перспективи подальших досліджень пов'язані з емпіричною валідацією впливу AAR/DAR на швидкість і якість прийняття рішень, моделюванням контрдрон-сценаріїв, поєднанням лазерної імітації з сенсорикою БПЛА/РЕБ та адаптацією програм під короткі мобілізаційні збори резервістів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пурнак В. П., Согорін А. А. Обґрунтування застосування стандарту НАТО «A leader's guide to after-action reviews» у вогневій підготовці курсантів ВВНЗ. Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Харків, 24 квітня 2025 року. 2025. С. 124-126.
2. Согорін А. А., Бірюков О. І. Сучасні технології НАТО у вогневій підготовці. Національні інтереси України: науково-практичний журнал. № 7(12) 2025. С. 260-270. doi: 10.52058/3041-1793-2025-7(12)-260-269.
3. Согорін А. А., Атаманенко І. О. стандарти НАТО в формуванні вогневої компетентності курсантів вищих військових навчальних закладів в Україні. «Національні інтереси України»: науково-практичний журнал. № 8(13) 2025. С. 328-336. doi: 10.52058/3041-1793-2025-8(13)-328-336.

PEDAGOGY AND EDUCATION

UDC 37.014.5:355.40(477)(043.3)

Andrushko Iryna,
Fedchenkova Olena
Teachers of English
Lyceum 25
Zhytomyr city

EDUCATION IN WARTIME

Abstract: The article examines the role of education for Ukrainian children during wartime, stressing that schools must first ensure safety, belonging, and emotional stability before academic learning can succeed. It describes how schools become shelters of community and resilience, with teachers providing not only lessons but also care and hope. Practical strategies for creating supportive classrooms are offered, including routines, peer connection, and creative activities. Ultimately, wartime education is shown as an act of care that preserves dignity and strengthens children's resilience for the future.

Keywords: wartime, education, resilience, safety, belonging emotional support, teacher's role, trauma-informed teaching, supportive strategies.

During wartime, when normal life is disrupted and usual routines collapse, education becomes both more difficult and more essential. For Ukrainian schoolchildren affected by russia's full-scale invasion, learning has become an act of resistance, survival and hope. Given what some of our students have experienced – especially during the war –some of the behaviors we see in the classroom are responses to fear or tension, not just 'misconduct'. Most of our students feel anxious,

depressed, or triggered by exposure to war and its consequences. We, as teachers, are faced with this searing question: What must we offer all children on the ground of these circumstances – not only to keep them learning, but to preserve their sense of stability, safety, and hope for tomorrow?

In this article, we offer specific strategies and tools, prioritizing what matters most to children under such conditions – emotionally, socially, and academically.

Why Safety and Belonging Come Before Books

For children living and learning in contexts of war, teaching can only be successful when children's fundamental needs are first met. These include access to food, physical and emotional safety, and a sense of belonging.

Maslows Hierarchy of Needs provides us with a useful model to understand this [1, p. 259].

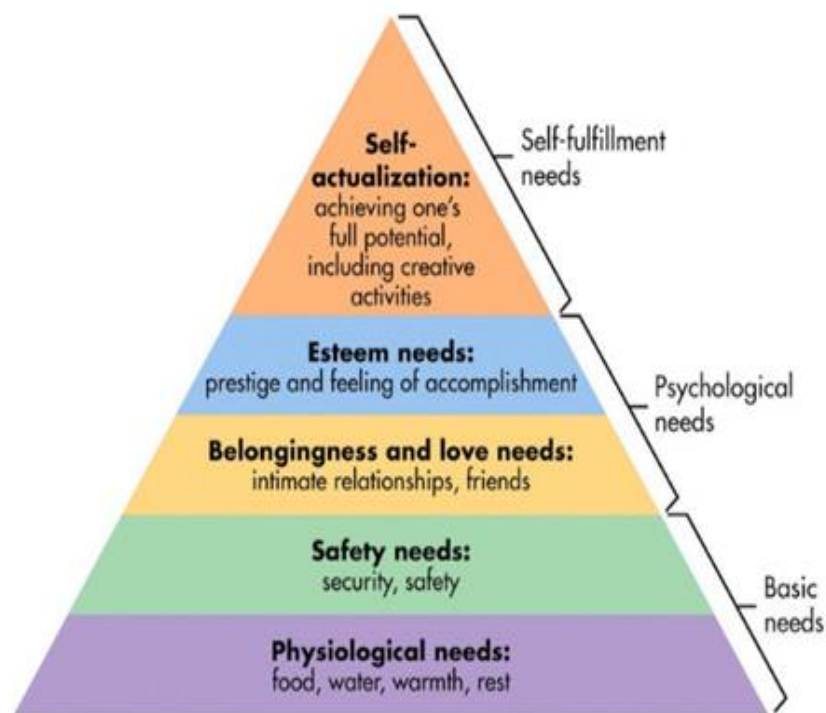

Fig. 1. Maslow's hierarchy of needs School: Shelter and Community.

Physiological needs (like food and sleep) come first, followed by safety, love, belonging, esteem, and finally selfactualization. During crises, one cannot jump to the

higher levels – such as academic achievement – without creating conditions that meet the low-level needs.

School in a war-torn Ukraine is no longer just a building with a timetable – it is a lifeline of stability that offers shelter, structure, routine, predictability, and connection that children yearn for. Particularly for displaced ones, schools become a second home – a place where they are not only educated but also cared for, supported, and given opportunities to laugh and dream again. Ukrainian teachers play a crucial role in making this a reality. Their function is not limited to delivering lessons – they do their best to make kids feel safe, protected, connected, valued, and help them overcome challenges coursed by the harsh realities of the war.

Strategies for Building Safe and Supportive School Communities

Here we would like to share real-life examples of how Ukrainian teachers have made schools – virtual or real – the sites of protection, empathy, and collective resilience. Here are some simple strategies to make the classroom a safe space.

- Welcome each student by name. This will help you build a sense of belonging and respect.
- Maintain predictable daily routines and a clear lesson structure. It is crucial for providing a sense of stability, helps feel children secure, and focus on studies.
- Create a sharing atmosphere. Include activities that allow learners to express their thoughts and ideas.
- Post/share learner work. When displays of projects, essays, poems are on the walls, there is learner ownership of the room. When kids look around and see their work, they feel proud and valued.
- Remain calm at all times. Once a teacher goes angry with a learner, it takes a long time to rebuild their relationships and that feeling of safety and trust.
- Place anti-stress objects such as toys, trinkets, books in the classroom. This provides students with means to manage stress and reduce anxiety.
- Don't let problems grow. If tension is increasing between some learners, create time and space for them to talk it out. Model kindness. Your students will see this and follow.

- Encourage peer interaction and peer mentorship. It offers students sense of community, emotional support, opportunities for collaborative learning.
- Involve students into community projects. This strategy develops practical skills, fosters connection and belonging.
- Use games and create spaces in which students can play and connect informally. This tactic helps release tension and reduce anxiety.
- Have and share tea/snack time. During wartime shared meals in the classroom can offer comfort and sense of community which are vital at that very moment.
- Use art and music as a healer. The strategy provides opportunities for expressing different emotions and boosts self-esteem.
- Build a classroom without walls. Wartime environments are often unpredictable. Thus, social isolation can be a significant issue. That is why providing a space for students to connect with their peers, teachers, and community is essential.

Final Reflections: The Power of Adaptation and Care in Education

War deprives us of so much that we take for granted – safety, structure, stability. But education is so powerful that can rebuild what has been destroyed. Wartime education is not simply an issue of exposure to information, but responding to the emotional, psychological, and safety needs of the students. Routine, connection, creativity, safety rules, and powerful teacher’s support help create more than lessons – they build connection, growth and resilience. Whenever a child opens a notebook in the shelter under the threat of being killed due to missile or drone attack, they are choosing life, future, and dignity. It's educators’ role to nourish their choice. Because even in war, every child has the right not just to live – but to learn, to develop, and to belong.

REFERENCES:

1. Nwambo, Joshua. (2016). Perception of Student Nurses on Variables Influencing Academic Achievement in Nnamdi Azikiwe University, Anambra State Nigeria. American Journal of Nursing Science. 5. 258. URL: https://www.researchgate.net/publication/314264096_Perception_of_Stud

ent_Nurses_on_Variables_Influencing_Academic_Achievement_in_Nnamdi_A
zikiwe_University_Anambra_State_Nigeria. -
<https://doi.com/10.11648/j.ajns.20160506.14>.

Гончарова Ольга Анатоліївна

кандидат педагогічних наук, доцент

Маслова Аліна Вікторівна

кандидат педагогічних наук, доцент

Мелітопольський державний

педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

м. Запоріжжя, Україна

МЕДІАЦІЯ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація: У статті розглянуто актуальність формування вмінь медіації у здобувачів вищої освіти в умовах сучасних викликів. Проаналізовано наукові підходи вітчизняних та зарубіжних дослідників до трактування поняття «медіація» у контексті Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти. Висвітлено різні типи медіації: текстову, концептуальну та комунікативну, а також труднощі, з якими стикаються майбутні фахівці під час її опанування. Автори обґрунтовують необхідність інтеграції медіативних умінь у процес вивчення іноземної мови та наголошують, що сформовані компетентності сприятимуть ефективному міжкультурному та професійному спілкуванню майбутніх фахівців.

Ключові слова: медіація, навчання іноземної мови, здобувачі вищої освіти, професійна підготовка, освіта.

Сучасна українська освіта розвивається дуже стрімкими темпами, орієнтуючись на запити суспільства та ринку праці, які постійно змінюються, особливо в умовах війни. Проте володіння іноземними мовами залишається в

пріоритеті абсолютно для всіх здобувачів вищої освіти. Роботодавці надають перевагу фахівцями, які володіють хоча б однією іноземною мовою. Навіть якщо спеціальність фахівця не пов'язана безпосередньо з мовами, знання іноземних мов підвищує цінність кандидата. Тому, сучасні університети створюють належні умови для вивчення здобувачами вищої освіти іноземної мови. Окрім того, студенти мають широке коло можливостей участі у програмах обміну, стажуваннях, грантах, міжнародних проєктах, що напряду залежить від мовних навичок.

Медіацію, як комунікативну діяльність, досліджують такі вітчизняні науковці, як В. Волік, О. Долгушева, І. Єрстова-Михалусь, О. Мольдерф, О. Пасічник, Д. Ципіна та інші. Вивченню медіації присвячені роботи таких зарубіжних дослідників, як В. Dendrinios, G. Mayr, P. Howell, H. Sundari, R. Taft та інших. Загалом наукові праці стосуються питання суті та значення медіації, її ролі в процесі вивчення іноземних мов, проте дуже невелика кількість наукових робіт досліджує питання досвіду навчання медіації на заняттях з іноземної мови, як в закладах загальної середньої освіти, так й в закладах вищої освіти. Тому, питання медіації у процесі навчання іноземних мов здобувачів вищої освіти є наразі актуальним і не повністю дослідженим.

Необхідно зазначити, що сучасна методика викладання мов виходить далеко за межі традиційної «передачі знань» і орієнтується на розвиток комунікативних, міжкультурних та соціальних умінь здобувачів. Так, у Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького здобувачі вищої освіти всіх спеціальностей ОС Бакалавр вивчають освітній компонент «Іноземна мова» протягом двох років на 3 та 4 курсах. Окрім основної мети, як-то формування комунікативної компетентності, а саме здатності вільно спілкуватися іноземною мовою в усній та письмовій формах у різних життєвих та професійних ситуаціях, курс імпліцитно орієнтовано на розвиток медіативної компетентності майбутніх фахівців.

Насамперед, розберемося що таке «медіація». Необхідно зазначити, що у контексті Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (CEFR, 2020) «медіація» розглядається як здатність посередництва у комунікації, розумінні та співпраці між людьми, які мають різний рівень знань, культурні коди чи мовні ресурси. Медіація включає медіацію тексту (переказ, адаптація, узагальнення, переклад у доступній формі); медіацію концептів (пояснення, спільне розв'язання проблем, створення нових ідей) та медіацію комунікації (налагодження діалогу між учасниками з різними точками зору). Також у Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти представлені стратегії медіації [5].

О. Можайкіна досліджує медіацію у сфері юриспруденції та розглядає її як добровільну процедуру врегулювання спору (конфлікту) поза судовою залогою. Саме медіатор, на думку дослідниці, виконує функцію посередника та допомагає сторонам у пошуку ефективних шляхів досягнення взаємоприйняттого рішення [4, с. 55].

Т. Кисельова вивчає медіацію з точки зору міждисциплінарності та трактує її як певний соціальний інститут. Науковиця наголошує, що до вивчення медіації необхідно підходити саме з міждисциплінарних позицій [3, с. 225].

В. Волік досліджує письмову медіацію в процесі навчання іноземної мови та акцентує увагу на важливості використання вправ орієнтованих на реферування й анотування оригінального тексту з метою передачі його основного змісту, а також тлумачення його соціокультурної складової. З точки зору науковця, медіація виступає засобом перевірки рівня розуміння публіцистичних статей водночас слугує кінцевій цілі навчання читання.

О. Долгушева викоремлює труднощі, з якими стикаються майбутні вчителі в рамках реалізації медіативної діяльності. Серед них: ототожнення перекладу як виду медіації та перекладу як засобу контролю розуміння учнями прочитаного чи прослуханого тексту; не повне усвідомлення комплексного характеру іншомовної комунікативної компетентності у медіації; при

плануванні уникання створення навчальних комунікативних ситуацій, у яких ключовими компонентами є чітко окреслений адресат [2, с. 193].

Таким чином, ми вважаємо, що медіація виступає невід’ємним компонентом процесу навчання іноземних мов в університеті. На необхідність розвитку вмінь медіації суттєво впливають особливості міжкультурного спілкування у професійному середовищі, коли здобувачі вищої освіти реалізують посередницьку діяльність при вирішенні проблемних ситуацій. Тому, на нашу думку, навчити медіації ізольовано неможливо, вона має бути інкорпорована у компетентності, які набуваються здобувачами вищої освіти під час опанування освітнього компоненту «Іноземна мова». Сформовані на належному рівні вміння медіації стануть у нагоді майбутнім фахівцям під час безпосереднього здійснення професійної діяльності та розв’язання низки робочих завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волік В. Медіація та її місце у процесі навчання іноземної мови // Парадигма пізнання: гуманітарні питання № 7 (18), 2016. С.32-45.
2. Долгушева О. Викладання теми «Навчання медіації як виду іншомовного спілкування в школі» у педагогічному закладі вищої освіти: виклики і перспективи // International Scientific conference. Venice, Italy. 2022. С.191-195.
3. Кисельова Т. Правове регулювання відносин із надання послуг медіації у зарубіжних країнах // Право України. 2011. № 11-12. С. 225–236
4. Можайкіна О. Поняття та зміст основних принципів медіації в цивільно-правових відносинах. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. № 5. С. 55.
5. Council of Europe (2020), Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume, Council of Europe Publishing, Strasbourg. P. 90-121.

Кожемякіна Ольга Олександрівна

вчитель-методист англійської мови

Дніпровської гімназії №6

Дніпровської міської ради

м Дніпро, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ІНТЕРАКТИВНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ CLIL В КОНТЕКСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ НУШ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Анотація: в даній роботі презентується проблема практичного застосування інноваційної освітньої технології CLIL (предметно-мовне інтегроване навчання) в процесі реалізації державної Програми НУШ (Нова Українська Школа) та кореляція принципів методології CLIL з формуванням наскрізних ключових компетентностей у здобувачів початкової освіти.

Annotation: the article presents the problem of the practical use of the innovative educational technology CLIL (Content and Language Integrated Learning) in connection with the implementation of the national program NUS (New Ukrainian School) and correlation of CLIL methodology principles with the formation of through competences by the primary school students.

Голосарій основних понять: CLIL, контент, когнітивні функції, комунікативна спрямованість, культурологічний аспект, мультимовна освіта, інтегроване навчання, інтерактивна технологія, діяльнісний метод, компетентнісний підхід, білінгвальний освітній проєкт, НУШ.

CLIL (Content & Language Integrated Learning) - предметно-мовне інтегроване навчання — це науково-методична технологія, спрямована на формування лінгвістично-комунікативних компетентностей здобувачів освіти в єдиному контексті з засвоєнням базових знань з загальноосвітніх дисциплін. Тобто, CLIL розглядається як дидактичний засіб навчання, в якому іноземна мова є не тільки метою, але взаємодіє з опорою на зміст і базові знання з немовного предмета.

Вперше термін CLIL був введений у 1994 році Девідом Маршем, дослідником мультимовної освіти для сигніфікації існуючої методології викладання і вивчення загальноосвітніх предметів іноземною мовою.

В останні роки система CLIL набула незвичайної популярності і стала просунутим освітнім трендом в навчальних закладах багатьох країн Західної Європи.

Структура CLIL. Існує декілька типів структур в методології CLIL. Наприклад: Cluster 1. Кластер 1. Класична базова 4-х компонентна по Coyle's 4Cs (2010 р.) (Рис.1). Cluster 2. Кластер 2. Розширена 6-и елементна схема.

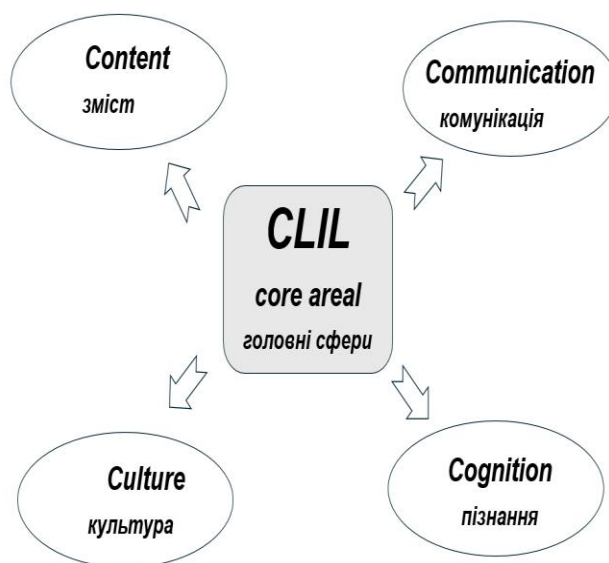

Рис.1. Класична базова 4-х компонентна структура CLIL по Coyle's 4Cs

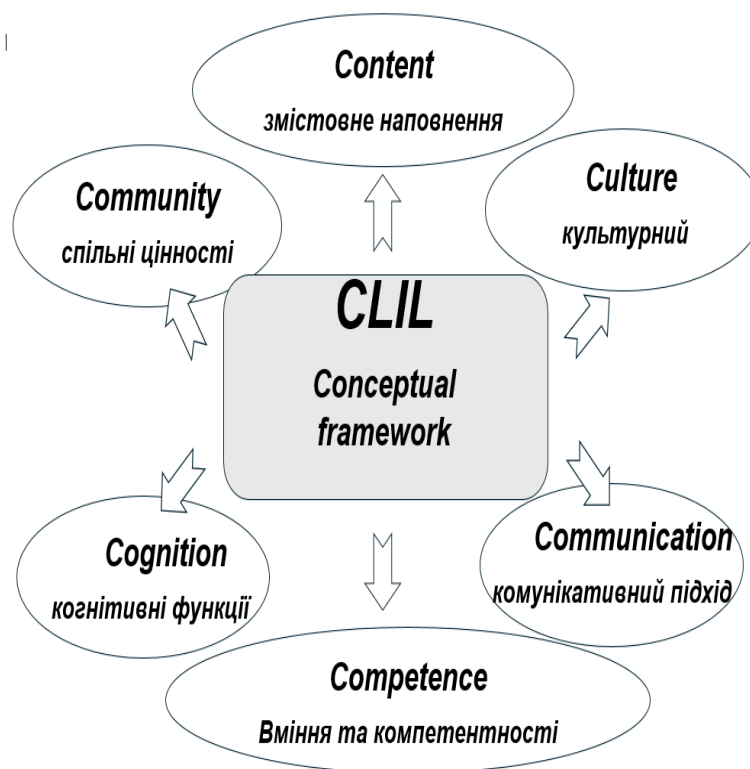

Рис.1. Розширена 6-и елементна схема структура CLIL

Також існує три актуальні моделі методології CLIL:

- 1) «м'яка»(soft, language led) - спрямування на мовні особливості спеціального контексту;
- 2) «жорстка»(hard, subject led) - 50% навчального плану предмету за спеціальністю вивчається іноземною мовою;
- 3) «часткове занурення»(partial immersion) - посідає проміжне положення між вищеназваними моделями і використовуються, коли деякі модулі з програми із спеціальності вивчаються іноземною мовою.

Останній й був застосований творчою групою вчителів Дніпровської гімназії №6 Дніпровської міської ради для підготовки білінгвального міжпредметного івенту Школа здорового харчування в рамках міського проєкту «Смакуймо-2».

Оскільки CLIL є нетривіальним і наразі захоплюючим підходом до опанування іноземних мов, ця навчальна технологія є досить розповсюдженою в Новій Українській Школі як дієвий діяльнісний метод набуття здобувачами

освіти заявлених компетентностей і розвитку наскрізних практичних вмінь. І дана мета НУШ ефективно реалізується шляхом впровадження в навчально-виховний процес міждисциплінарних білінгвальних освітніх проєктів, як, наприклад, Школа Здорового Харчування в гімназії №6, місто Дніпро.

Зміст: міждисциплінарний білінгвальний проєкт (предмети Я досліджую світ; англійська мова)

МЕТА: розвиток загальноєвропейських компетентностей; формування наскрізних вмінь з загальноосвітніх навчальних предметів природничого циклу; активізація комунікативних навичок з англійської мови.

ЗАВДАННЯ: виховання екологічно свідомої особистості; усвідомлення переваг здорового способу життя.

ФАСИЛІТАЦІЯ ЗАХОДУ: інтерактивна дошка з ноутбуком і проєктором; мікроскоп; лабораторне обладнання для дослідницької роботи; розсада культурної зелені; тематичні флеш-картки; бланки тестів; предмети канцелярії.

ЦІЛЬОВА АУДИТОРІЯ: учні 4-х класів.

ТВОРЧА ГРУПА:

Шишацька Наталія, керівник проєкту, вчитель-методист початкової школи «Інтелект України»;

Усенко Ірина, вчитель хімії і біології вищої категорії, вчитель-методист, консультант МАН, лауреат конкурсу «Вчитель Року-2022»;

Виноградова Карина, вчитель природничих наук;

Кожемякіна Ольга, вчитель-методист, англійська мова;

ДИЗАЙН: Кирюшкіна Марина, вчитель-методист (ОТМ; основи етики).

Слід зауважити , що успішному проведенню свята здоров'я передувала кропітка й ретельна науково-дослідницька підготовча робота.

Так, протягом кількох тижнів діти під керівництвом вчителів спостерігали за стадіями пророщення насіння, формування паростків і розвитку молодого рослини відомих учням овочевих культур , а саме - капусти, цибулі зеленої, буряка, редису, гороху, кінзи, рукколи, а також базиліка і розторопши.

І паралельно вивчали та відпрацьовували вище названу термінологію(назви рослин) на уроках англійської мови.

ЕТАПИ ЗАХОДУ: За філософію феста були обрані тема улюбленого дітлахами літературного героя Гаррі Поттера і ідея його магичної школи Хогвартс. Тому для створення відповідної атмосфери рекомендується обладнати тематичні локації і фотозони , обрати тематичний дрес-код (лабораторні/медичні халати, костюм Гаррі Поттера, вбрання чаклунки тощо), супутні аксесуари і потрібний реквізит.

Захід проходив протягом тижня, де кожна паралель початкової школи призначалася певним «факультетом» і щодня демонструвала свій «творчий звіт».

В моїй роботі надається опис Green Fields Day (День Корисної Зелені), факультет Слізерин для учнів 4-х класів.

ТРАЄКТОРІЯ ЗАХОДУ:

СТАРТ: Захід відкривається саундтреком до фільму і вітанням «Гаррі Поттера»: Hi, dear friends! Welcome to our magic class! Isn't it a miracle, when a little seed gets to a wonderful plant?!...And these hers give us good health and super strength So Actio, greens! (супроводжується жестом з «чарівною паличкою»).

Вітання, любі друзі! Запрошуємо до нашого магичного класу! Хіба це не диво, коли маленьке зернятко перетворюється у дивовижну рослину?!..І ці трави дарують нам добре здоров'я і супер-силу! Акцію, зелений світ!

Далі учасники групами розходяться по тематичних локаціях.

I ЛОКАЦІЯ. «Світ під мікроскопом»: діти знайомляться з мікроскопом і роздивляються препарати з різних рослинних клітин.

II ЛОКАЦІЯ. «Вітаміни на підвіконні», де діти працюють з мікрогінами.

Алгоритм дії:

1. Презентація вчителя біології.

2. Завдання на інтерактивній дошці - з'єднати відповідні частини хронологічної лінії розвитку рослини.

3. Діти оглядають експозицію мікрогринів і виконують завдання вікторини на визначення рослин (Додаток 1).

4. Діти називають продемонстровані рослини англійською мовою за допомогою флеш-карт.

5. Учасники розподіляються на дві підгрупи. Перша має знайти і обвести на малюнку рослини, які вони вчили, а друга - ті, які вони не вивчали (Додаток 2).

III ЛОКАЦІЯ CHEESE LAB. Лабораторія сиру з науково-музичним шоу.

Алгоритм дії:

1. Учасники проходять на локацію під пісню “The Cheese Song” (Додаток 3). Мотиваційний момент.

Вчитель англійської мови демонструє на дошці зображення смайлика і запитує “What’s the emoji?” - Що означає це емодзі?

Діти відповідають, що це - посмішка (smile), звідси й походить слово «смайлик».

Наступне запитання : а що ми зазвичай просимо сказати, коли бажаємо, щоби людина посміхнулася? Діти хором відповідають Cheese! (сир)

2. Вчитель з’єднує на дошці два зображення і показує на третє - так звану «сирну посмішку» Cheese Smile.

3. І пропонує виконати завдання на уважність. Перша підгрупа має знайти в «хмарці» літер англійського алфавіту потрібні для складання слова “cheese” і обвести їх. В другій підгрупі аналогічне завдання, але з кінцевим результатом - словом “smile”. Термін виконання - поки звучить пісенька «Say Cheese. Let’s take a picture». (Додаток 4).

4. Науково-дослідницький блок : діти проводять біохімічний аналіз різних сортів сиру.

ФІНІШ: Подія завершується колективною веселою руханкою на англійській мові.

РЕФЛЕКСІЯ: Спираючись на досвід роботи освітян Дніпровської гімназії №6, можна зробити наступні висновки:

I. Інтегроване змістовно-мовне навчання CLIL користується високим ступенем популярності і затребуваності у наукових і освітніх сферах сучасної України;

II. CLIL відображає міжнаціональні тенденції інформаційного суспільства другого тисячоліття;

III. CLIL яскраво висвітлює три основні напрямки в роботі НУШ, а саме:

- незворотній процес інтернаціоналізації в освітніх системах;
- державна мовна політика (Закон N 9432 Про застосування англійської мови в Україні) в процесі європейської інтеграції України;
- інтенсивне навчання англійській мові для спеціальних цілей (ESP) тісно пов'язане з викладанням немовних предметів початкової і базової школи і забезпечує гнучкий спосіб використання здобутих знань у повсякденному житті.

Таким чином, освітній концепт CLIL, безумовно, став вагомою відповіддю на виклики сучасності, з якими зустрілися педагоги-практики у глобалізованому світі XXI століття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Spotify. – URL: <https://open.spotify.com/track/6DCbxGTOWuSavToQXpjQcq> (дата звернення: 22.09.2025).
2. Canva. – URL: <https://www.canva.com/design/DAGemrjp7W0/E0tooHcG5Q5lvN5BQoiO3w> (дата звернення: 22.09.2025).
3. Microgreens greens // Lebomag. – URL: https://lebomag.com/wp-content/uploads/2022/12/Microgreens_greens.jpg (дата звернення: 22.09.2025).

Ірина Усенко, вчитель біології і хімії вищої категорії, вчитель-методист,
лауреат Всеукраїнського конкурсу «Вчитель року-2022 року»

ОНЛАЙН-ГРА НА ПЛАТФОРМІ «КАНВА»

<https://www.canva.com/design/DAGemrjp7W0/E0tooHcG5Q5lvN5BQoiO3w/edit>

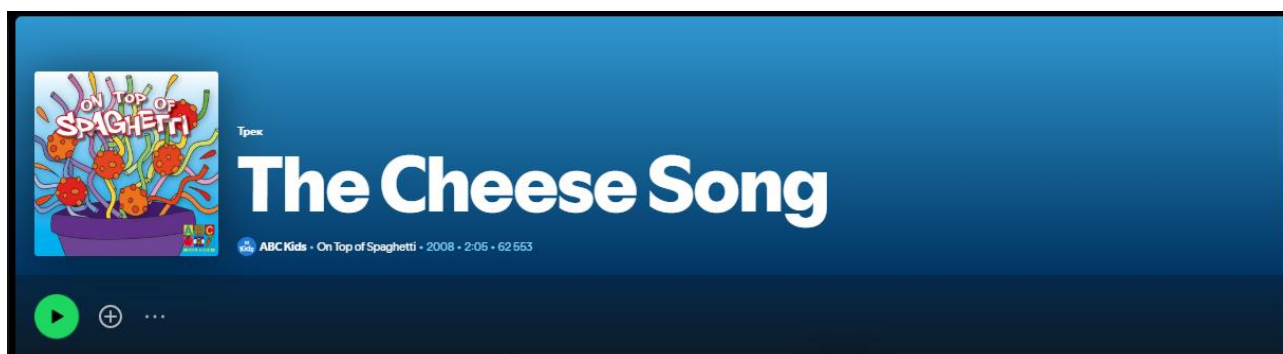

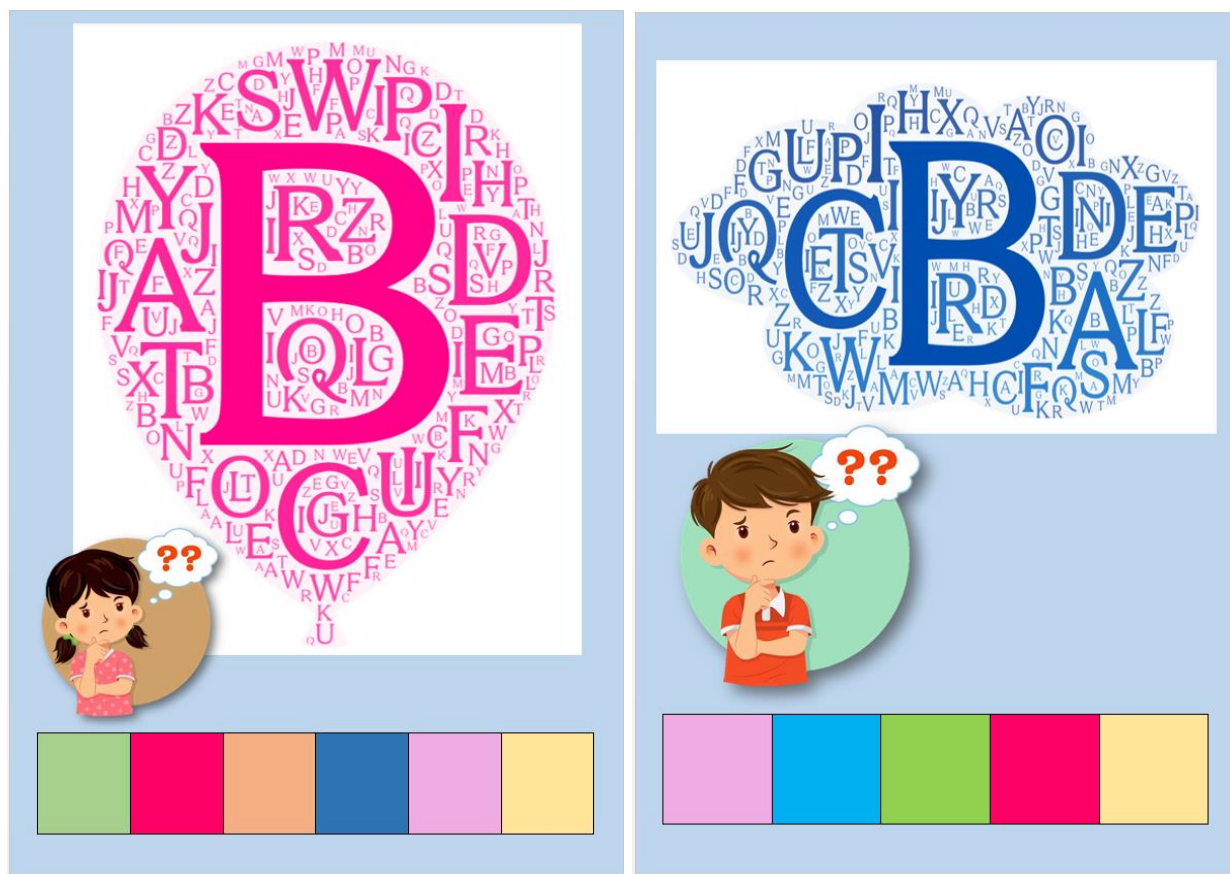
https://lebomag.com/wp-content/uploads/2022/12/Microgreens_greens.jpg

Додаток 3

<https://open.spotify.com/track/6DCbxGTOWuSavToQXpjQcQ>

Додаток 4

Кожемякіна Оксана Василівна

Сташкевич Ігор Ігорович

кандидат економічних наук, доцент

Донбаська державна машинобудівна академія,

м. Краматорськ, Україна

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОГО ВІДЧУЖЕННЯ ШКОЛЯРІВ ПРИФРОНТОВИХ ТЕРИТОРІЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Анотація: у статті висвітлено проблему соціального відчуження як одного з основних наслідків впровадження дистанційної форми навчання в закладах середньої освіти під час повномасштабної агресії. Здійснено аналіз можливих впливів дистанційного навчання на міжособистісну взаємодію, емоційний стан та соціалізацію учнів, особливо в умовах вимушеного переміщення, ізоляції, стресу та наближеності до лінії зіткнення. У роботі запропоновано рекомендації щодо мінімізації соціального відчуження через підтримку інтерактивності освітнього процесу, посилення психологічної допомоги та створення інклюзивного дистанційного середовища.

Ключові слова: дистанційне навчання, соціальне відчуження, війна в Україні, освітній процес, психологічна ізоляція, школярі.

Наприкінці 2021 та на початку 2022 років, освіта в Україні тільки почала відновлюватися після Covid-19. На зміну дистанційні форми навчання прийшов конвенційний формат освіти – офлайн. Але, на жаль, цей етап став вкрай коротким. Свої корективи внесла повномасштабна агресія Росії проти України. Дистанційне навчання почало масово впроваджуватись по всій території країни. Підтвердженням цього є звіт МОН про огляд поточного стану сфери освіти і

науки України в умовах російської агресії (за 16-26 березня 2022). Проаналізувавши документ можемо стверджувати, що станом на 26 березня 2022 року серед закладів середньої освіти були такі тенденції:

- 1) 10 500 закладів загальної середньої освіти працювали у дистанційному форматі;
- 2) 40 закладів загальної середньої освіти – із застосуванням змішаної форми освіти;
- 3) У понад 500 ЗЗСО тривали канікули, і у понад 2400 школах, де безпекова ситуація залишалася напруженою, освітній процес було призупинено [2].

З наведеної статистики можемо констатувати, що станом на початок 2022 року, дистанційне навчання в закладах середньої освіти значно превалювало над офлайн освітою.

Щодо поточної ситуації, то вона значно поліпшилася на загальнодержавному рівні. Регіони які є віддаленими від зони бойових дій стали лідерами серед впровадження офлайн навчання. Серед них Львівська, Хмельницька, Закарпатська, Івано-Франківська та інші області [3]. Попри значні успіхи у впровадженні конвенційної освіти, досить складною залишається ситуація серед закладів середньої освіти на прифронтових територіях. Близько 400 000 учнів із прифронтових регіонів наразі вчаться дистанційно через відсутність укриттів у школах та критично необхідної інфраструктури для безпечного перебігу освітнього процесу [1]. Через це школи і вимушені переходити на дистанційне навчання, що несе за собою негативні наслідки.

Одним з них є соціальне відчуження. Головним тригером соціального відчуження в онлайн-освіті є недостатній рівень участі учнів в активному комунікативному процесі, що призводить до втрати емоційного зв'язку з освітньою спільнотою. Освіта це дещо більше аніж просто звання. Особливо це стосується саме середньої освіти, де дитина не лише гармонійно розвивається в інтелектуальному плані, а і соціальному. В умовах війни і особливо на

прифронтових територіях, в стані постійного стресу, ефект соціального відчуження посилюється. Він може проявлятися в різних аспектах, ключовими з яких є уникнення активної участі в заняттях, відмова від групової роботи, зниження загального рівня залученості до навчального процесу. Окрім цього, в поведінкових змінах школярів можна простежити почуття самотності, знеохочення, тривожності. На фоні таких емоційних потрясінь та відсутності комунікації в колективі, знижується інтерес до навчання, з'являються труднощі у сприйнятті матеріалу без підтримки викладача або колективу. Останній аспект повноцінно забезпечити на онлайн навчанні неможливо.

На жаль, у багатьох випадках дистанційна освіта не забезпечує інклюзивності для всіх учнів. Ті школярі, які не мають стабільного інтернет-з'єднання, необхідної техніки або сприятливого домашнього середовища, опиняються в умовах освітньої ізоляції, що посилює нерівність і відчуття відчуження у здобувачів освіти.

Усе це у сукупності призводить до формування стійкого відчуття соціальної ізоляції, що є особливо небезпечним у підлітковому віці, коли відбувається інтенсивне становлення особистості, її ідентичності та ціннісних орієнтирів. Соціальне відчуження у цьому контексті виступає не лише як наслідок дистанційної форми організації навчального процесу, а й як каталізатор поглиблення соціально-психологічних проблем школярів. Дослідження проведені в країнах, що пережили збройні конфлікти, свідчать, що порушення соціальних зв'язків і відсутність належної комунікативної підтримки в освітньому середовищі може мати довготривалі наслідки для психоемоційного стану учнів, їхньої адаптації в соціумі та навіть майбутніх професійних і життєвих сценаріїв [4].

Окрім того, у випадку прифронтових територій маємо специфічний контекст – постійну загрозу обстрілів, евакуацій, нестабільної ситуації з електропостачанням, зв'язком та інтернетом. Це означає, що навіть дистанційне навчання тут має вкрай нестійкий характер. Воно часто переривається через об'єктивні обставини, що створює додаткове підґрунтя для емоційного

вигорання та соціального відчуження. Дитина яка постійно змушена наздоганяти матеріал, не має регулярної можливості взаємодіяти з учителем та однокласниками, відчуває власну некомпетентність, що може призвести до втрати віри у свої сили, заниженої самооцінки та відчуття ізоляції.

Щоб запобігти таким негативним наслідкам, необхідні тотальні зміни в системі дистанційної освіти. Почати потрібно з урізноманітнення та інтерактивності освітнього процесу. Використання групових проєктів у форматі онлайн, проведення віртуальних зустрічей, квестів, дебатів або навіть неформальних класних годин може частково компенсувати дефіцит живого спілкування.

Інший аспект покращення освітнього процесу – належна кваліфікація педагогів. Дуже важливо, щоб вчителі проходили тренінги з розвитку навичок комунікацій у дистанційному форматі та були здатні не лише доносити інформацію, а й модерувати дискусії, заохочувати учнів до висловлення думок та взаємодії один з одним.

Окреслені заходи потребують як ґрунтовного організаційного супроводу, так і належної фінансової підтримки з боку державних органів та міжнародних партнерів. Водночас ключового значення набуває підвищення обізнаності батьків щодо важливості соціалізації у процесі навчання, а також налагодження ефективної взаємодії між родинами та освітніми закладами з метою зменшення відчуття ізольованості у дітей. Саме скоординована діяльність усіх зацікавлених сторін здатна забезпечити зниження рівня соціального відчуження серед учнів та формування більш інклюзивного, підтримувального освітнього середовища для школярів із прифронтових територій України.

Таким чином, дистанційна форма навчання в умовах воєнного стану постає як вимушений і водночас життєво необхідний інструмент для збереження безпеки та життя учнів. Однак важливо усвідомлювати, що за відсутності комплексного підходу до організації цього процесу дистанційна освіта може перетворитися на джерело вторинних соціальних проблем, зокрема на фактор посилення соціальної ізоляції та психоемоційної уразливості школярів. Саме

тому критично важливо впроваджувати системні стратегії, спрямовані на підвищення рівня комунікативної насиченості освітнього процесу, забезпечення регулярного психологічного супроводу та створення інклюзивних умов навчання. Такий комплекс заходів дозволить мінімізувати ризики формування стійких проявів соціального відчуження та сприятиме збереженню психічного здоров'я й успішній соціальній інтеграції дітей, які перебувають у зоні підвищеного ризику через воєнні дії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Лиховид І. Що зміниться з 1 вересня для учнів-переселенців, учнів на ТОТ, прикордонних і прифронтових територіях та тих, хто за кордоном. НУШ. 2024. URL: <https://nus.org.ua/2024/07/29/shho-zminytsya-z-1-veresnya-dlya-uchniv-pereselentsiv-uchniv-na-tot-prykordonnyh-i-pryfrontovyyh-terytoriyah-ta-tyh-hto-za-kordonom/?utm> (дата звернення: 02.07.2025)
2. Огляд поточного стану сфери освіти і науки України в умовах російської агресії (за 16-26 березня 2022). МОН. 2022. URL: https://drive.google.com/file/d/1rqJi11c4vzQAiTYDx82MpapncK_JWZ61/view (дата звернення: 03.07.2025)
3. Рейтинг регіонів, де більшість шкіл працює офлайн: стало відомо, скільки дітей повернули за парти (документ). *Телеграф*. 2024. URL: <https://news.telegraf.com.ua/ukr/ukraine/2024-10-15/5881085-reyting-regioniv-de-bilshist-shkil-pratsyue-oflayn-stalo-vidomo-skilki-ditey-povernuli-za-parti-dokument> (дата звернення: 03.07.2025)
4. Ayesha Kadir Effects of armed conflict on child health and development: A systematic review. *Plos.one*. 2019. URL: <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371%2Fjournal.pone.0210071&utm> (дата звернення: 04.07.2025)
5. Кожемякіна О. В., Сташкевич І. І. Дистанційне навчання як чинник соціального відчуження школярів прифронтових територій під час війни.

Safiye Ali Forum: women, science & society : proceedings of the International scientific and practical conference. Туреччина. 2025. с. 22-26.
URL: <https://naukainfo.com/conference?id=56>

Лучицька Тетяна Василівна
заступник директора з навчально-виховної
роботи школи І ступеня,
комунальний заклад «Вінницький ліцей № 6»
м. Вінниця, Україна

ВІДБУДОВА ТА ВІДНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. У статті аналізуються ключові аспекти відбудови та відновлення української системи освіти в умовах повномасштабного воєнного стану. Визначено основні виклики, спричинені війною, включаючи руйнування освітньої інфраструктури, вимушену міграцію та психологічні травми учасників освітнього процесу. Проаналізовано сучасні підходи та ініціативи, спрямовані на забезпечення безперервності навчання, такі як дистанційні та змішані форми освіти.

Особлива увага приділяється психологічній підтримці учнів і педагогів, а також інтеграції української освіти у європейський простір. На основі зарубіжного досвіду та власних досліджень запропоновано практичні рекомендації для подолання кризових ситуацій, включаючи створення безпечних умов, адаптацію навчальних програм та використання альтернативних форм навчання. Дослідження підкреслює стійкість української освіти та її стратегічне значення для майбутнього відновлення держави.

Ключові слова: відбудова освіти, відновлення освіти, воєнний стан, дистанційне навчання, психологічна підтримка, освітня інфраструктура, інклюзія в освіті, педагогіка.

Освіта – ключовий чинник розвитку суспільства, тому її реформування завжди було основним питанням. Вона формує інтелектуальний та духовний потенціал нації, забезпечує підготовку майбутніх фахівців та громадян. Сьогодні значення освіти особливе, адже в умовах воєнного стану надзвичайно важливо зберігати стабільність, відчуття нормальності та віри у майбутнє як дорослим так і дітям.

Наразі система освіти стала для України одним із фронтів боротьби за виживання та розвиток держави, адже у складні часи випробування, підготовка свідомих громадян є надзвичайно вагомим внеском для відродження нашої ідентичності. Тисячі українських дітей було вивезено до країни агресора, мільйони студентів та української молоді були вимушені змінити своє місце проживання, неймовірна кількість навчальних закладів зазнала ушкоджень або ж взагалі зруйнована, а значна частина педагогів опинилися без роботи чи виїхали за кордон. Ці обставини поставили під загрозу можливість надати дітям якісну освіту.

Актуальність дослідження полягає в тому, що збереження та відновлення системи освіти є не лише гуманітарним завданням, а й стратегічною умовою існування й розвитку держави. Освіта формує людський капітал, без якого неможливе відновлення економіки, політичної стабільності та культурної самобутності України після війни.

Метою роботи є проаналізувати сучасний стан української освіти в умовах війни, визначити проблеми й перспективи її розвитку, окреслити можливі шляхи відновлення та збереження освітнього простору.

Війна охопила усі аспекти людського життя та спричинила низку проблем у науці, соціумі, освіті та в звичайному житті. Повітряні тривоги, обстріли, вбивства вплинули не лише на фізичний стан, але й особливо на психіку населення, адже щоб працювати, прокидатися людям потрібно знаходити у собі сили. Призупинився розвиток та зріст одразу у всіх галузях, інноваційність відійшла на другий план, а найголовніше на «Стопі» опинилося дитинство. Освітня інфраструктура України зазнала тяжких втрат. Станом на початок 2025

року за офіційними даними Міністерства освіти і науки, 3 428 закладів освіти були пошкоджені, а 365 зруйновані повністю.

Рис. 1. Інформація про ЗЗСО, що зруйновані або пошкоджені в Україні (2025).

Це призвело до порушення цілісності навчального процесу: відсутність безпечних умов для навчання в багатьох регіонах, перебої з електропостачанням та Інтернетом, які ускладнюють дистанційне навчання, нестача підручників, техніки, матеріальної бази, психологічне виснаження учнів та вчителів. На основі цього було створено опитування, щоб визначити коло проблем, що вплинули на навчання, у якому взяли участь батьки. З-поміж причин, чому дитина не вчилася, найбільше батьків (67%) учнів початкової школи також називають хворобу. Батьки ж учнів базової та старшої школи також вказують, що їхні діти не вчилися через перевантаження (7%), нестабільний емоційний стан (6%), брак мотивації, але згодом педагогам вдалося налагодити зі школярами зв'язок та надати їм потрібну допомогу та підтримку.

Рис. 2. Причини, що перешкоджали освітньому процесу під час війни.

Ми отримали нову категорію в прошарках суспільства «...постраждалі від війни – це окрема категорія осіб, які не беруть безпосередньої активної участі у бойових діях, а скоріше є свідками того, що відбувається, наражаються на небезпеку, перебуваючи у зоні військового протистояння, або ж мають близькі стосунки з учасниками бойових дій» [5, с. 12].

Проте під прицілом опинилися не лише діти та батьки, а й майбутні та працюючі вчителі. Враховуючи атмосферу сучасного життя, значно зріс ризик морального вигорання серед педагогів, студентів, що призвело і до вимушеного відтоку «мізків», зниження академічного досвіду через виїзд і втрату науковців, освітян та управлінців. Сюди варто включити і психологічні проблеми, пов'язані з війною, ментальні і психічні розлади, що можуть переходити не тільки в агресивність, депресію чи небажання повертатися до навчання. Це і ризики суїциду, емоційна нестабільність та посттравматичний стрес [5].

Разом із тим, система освіти не зупинилася. Вчителі та школярі продовжили навчання у форматі онлайн, створювали гнучкі графіки, знаходили альтернативні способи підтримки зв'язку.

Через небезпеку очного навчання найпоширенішою альтернативною формою стала дистанційна освіта, яка дозволяє учням продовжувати навчання

незалежно від місця перебування. А у деяких закладах застосовують змішане навчання, яке поєднує із собою онлайн та офлайн зустрічі. У закладах освіти все частіше починають розбудовувати та удосконалювати укриття, аби забезпечити якісне навчання, а педагоги шукають нові форми роботи, які можна застосовувати у різних умовах. Так популярними на сьогодні стали різноманітні ігрові навчальні платформи Wordwall, Learningup, Kahoot, що використовується в класі в школах та інших навчальних закладах. Також важливим інструментом стало домашнє навчання та екстернат, які забезпечують індивідуальний підхід. Онлайн-платформи на зразок Prometheus, Coursera, EdEra чи Khan Academy надали безкоштовний доступ до великої кількості курсів. Важливу роль відіграли міжнародні організації та волонтери, які забезпечували технікою та ресурсами. Для дітей за кордоном діють українські школи онлайн, що дає змогу не втратити зв'язок із рідною культурою та мовою. Особливого значення набуло питання виховання патріотизму. Знання, уміння та компетентності, які здобувають учні, стають своєрідною «зброєю» у боротьбі за майбутнє України. Саме тому заклади освіти наповнюють програми сучасним змістом, який відповідає потребам суспільства у воєнний період та ефективно діятиме у післявоєнний.

Задля подолання негативних наслідків війни, міжнародні організації акцентують на важливості забезпечення безперервності освітнього процесу та стимулюванні розвитку підприємництва в Україні. Водночас сам бізнес у воєнний час стикається з потребою в додатковій інформації та навчанні щодо функціонування в кризових умовах, у залученні іноземних інвесторів і використанні досвіду партнерів, меценатів та всіх, хто готовий підтримати країну. Важливо також, аби план відбудови держави був прозорим і зрозумілим для кожного громадянина. Забезпечення навчання в умовах війни є надскладним завданням як для Міністерства освіти, так і для всіх структур, що надають освітні послуги. У зв'язку з цим міжнародні організації, а також проект, розроблений Глобальною коаліцією щодо захисту навчальних закладів від нападів, при співпраці з ЮНІСЕФ розробили декілька сценаріїв для

подолання даної ситуації: беззбройні, збройні, переговори, ранні попередження, альтернативна освіта, психосоціальна та безпекова освіта [14].

Враховуючи вище зазначене, можна наголосити, що українська освіта демонструє стійкість і здатність до адаптації, попри усі труднощі, що й визначило подальші перспективи її розвитку, серед яких можна виділити:

- цифровізація освітнього процесу, яка дозволяє зробити навчання більш гнучким;

- інтеграція у європейський освітній простір через програми обміну та співпрацю;

- впровадження системи психологічної підтримки для дітей та вчителів;

- оновлення навчальних програм з урахуванням сучасних викликів, зокрема адаптація програм до реалій воєнного часу.

Дані критерії допоможуть створити новий освітній простір, забезпечити скорочення втрат серед освітян та підготувати підґрунтя для відбудови освіти, що потребує комплексного підходу, який включатиме як фізичні так і психологічні реформування. Увага до психологічного стану учнів та педагогів надважливе, адже травматичний досвід пов'язаний з війною, вимагає спеціальної допомоги.

Найпершим кроком може бути впровадження програми психологічної підтримки, яка включатиме не лише діагностику, але й різноманітні тренінги зі стресостійкості, подоланні страхів та тривожного стану, створення умов для відкритого діалогу між дітьми та дорослими. Учитель у сучасних умовах має бути не лише носієм знань, а й наставником, порадником, людиною, яка здатна підтримати та допомогти впоратися з емоційними труднощами. Саме тому особливої актуальності набуває підвищення кваліфікації педагогів у сфері кризової психології та комунікації [4]. Прикладами цього є країни, що пережили війни (наприклад, Німеччина після Другої світової війни чи Балкани у 1990-х), які показують, що інвестиції в освіту стають основою швидкого відновлення держави.

Провівши дане дослідження нами запропоновані наступні способи подолання проблем в сфері освіти: діяти відповідно до ситуації, що склалася і адаптуватися до подій, що виникли в країні; діяти, керуючись безпекою як на національному і регіональному рівні, так і на рівні конкретного закладу освітніх послуг; використовувати досвід місцевості, а також корегувати альтернативні способи отримання знань; переміщувати здобувачів освіти у безпечну місцевість і зараховувати їх до навчальних програм; забезпечувати доступ до дистанційного і інтерактивного навчання, навіть при низькому бюджеті і за обмежених заходів безпеки; декілька змін для навчання, робота літніх і вечірніх шкіл; доступ до тимчасових або альтернативних місць навчання.

Щодо психосоціальної допомоги, то тут варто згадати неформальність навчання, дружнє для здобувача освіти середовище, допомога спеціалізованих служб, навчання педагогів і піклувальників. Педагог, науковець, волонтер також повинні мати регулярні компенсації та гуманітарну підтримку в умовах війни, мати навчання за місцем роботи і доступ до психосоціальної підтримки. Отже, коли на навчальний заклад здійснюється напад чи агресія, або коли є така загроза, є присутність страху через можливість таких дій, то навчальний процес переривається. Така перерва може тривати місяці, навіть роки. У таких випадках варто переходити на альтернативні способи отримання освіти, що зменшують перерви в навчанні, можуть забезпечити щоденність і підтримку та допомагають здобувачам освіти подолати травми чи будь-якого роду стрес.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурлаєнко Т. І., Дубініна О. В., Ковальова О. А., Кочарян А. Б. Відновлення освіти на постконфліктних територіях: зарубіжний досвід та ініціативи України: аналітичні матеріали. – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024. – 50 с.

2. Вітренко Ю. М. Вища освіта в умовах відновлення України від... // Вісник Національної академії педагогічних наук України. – 2024. – DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6214>
3. Інформаційно-аналітичний збірник «Освіта України в умовах воєнного стану»/ підгот. С. Шкарлет (головн. ред.) та ін. – Київ, 2022. – PDF.
4. Кабінет Міністрів України. Уряд затвердив план відновлення освіти на деокупованих територіях. – 20 вересня 2024. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-zatverdyyv-plan-vidnovlennia-osvity-na-deokupovanykh-terytoriiakh-mon>
5. Мороз Л., Діхтяренко С. Психологічний супровід постраждалих від війни // Підтримка психологічного здоров'я особистості в умовах війни : матеріали VI Всеукраїнських психологічних читань «Удосконалення професійної майстерності майбутніх психологів» (21 квітня 2023 р.) / ред. кол. : Андрусик О. О. та ін. – Умань, 2023. – 182 с.
6. Національна система освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrlawcouncil.org/naczionalna-systema-osvity>
7. Міністерство освіти і науки України. Війна та освіта: два роки повномасштабного вторгнення : Звіт. – Київ, 2024. – 10 лют. – PDF.
8. Міністерство освіти і науки України. Про затвердження Порядку та умов здобуття загальної середньої освіти в комунальних закладах у воєнний стан : Наказ від 07.08.2024 № 1112. – Зареєстровано в Мін'юсті.
9. Міністерство освіти і науки України. Про деякі питання видачі документів про загальну середню освіту в умовах воєнного стану в Україні : Наказ від 20.05.2022 № 466 // База даних «Законодавство України».
10. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII // Голос України. – 2017. – 27 верес. (№ 38–39). – Ст. 1. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
11. Salha S., Tlili A., Shehata B., Zhang X., Endris A., Arar K., Mishra S., Jemni M. How to Maintain Education During Wars? An Integrative Approach to Ensure

the Right to Education // Open Praxis. – 2024. – Vol. 16, No. 2. – P. 160–179. – DOI: <https://doi.org/10.55982/openpraxis.16.2.668>

12. OECD. PISA 2022 Technical Report. – Paris : OECD Publishing, 2024. – Режим доступа: <https://doi.org/10.1787/01820d6d-en>
13. UNICEF. Ukraine's recovery is dependent on the recovery of children's education [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.unicef.org/press-releases/ukraines-recovery-dependent-recovery-childrens-education>
14. What Schools Can Do to Protect Education from Attack and Military Use. Global Coalition to Protect Education from Attack. – September 2016. – 60 p.

Сабардак Ірина Юріївна

заступник директора комунального закладу

«Вінницький ліцей №6»

Львовська Світлана Миколаївна

вчитель логопед –дефектолог комунального закладу

«Вінницький ліцей №6»

м.Вінниця, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ АДАПТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ООП В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ З ІНКЛЮЗИВНИМ НАВЧАННЯМ

Анотація: у статті розглядаються теоретичні засади формування адаптивної поведінки у дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами (ООП) в умовах інклюзивного навчання. На основі аналізу наукових джерел, представлено загальну характеристику порушень розвитку у дітей з ООП, а також розкрито змістовну сутність понять «адаптивна поведінка», «адаптивні навички» та їх класифікацію.

Дослідження зосереджено на розробці та впровадженні моделі формування адаптивної поведінки в закладі загальної середньої освіти. Ця модель, заснована на компонентно-функціональному підході, складається з трьох ключових блоків: теоретико-методологічного, практичного та оціночного. Вона передбачає поєднання навчальної роботи з корекційно-розвитковою, а також використання сучасних інноваційних технологій та методів.

Встановлено, що ефективність моделі залежить від реалізації певних педагогічних умов, таких як цілеспрямоване формування адаптивної поведінки, застосування сучасних технологій та науково-методичний супровід.

Зазначається, що результатом реалізації моделі є не лише покращення адаптивної поведінки, а й розвиток розумових здібностей у дітей із затримкою психофізичного розвитку.

Проблема розвитку дітей була і є актуальною, що підтверджується численними дослідженнями провідних науковців у цій сфері. Провідне місце у формуванні в учнів інтелектуальних вмінь посідає початкова школа. Відповідно, виникає потреба спеціально організованого процесу навчання та виховання молодших школярів із урахуванням природної дитячої допитливості та адекватним розвитком її пізнавальних процесів, здібностей. Особливої актуальності набуває ця проблема, коли мова йде про дітей з особливими освітніми потребами та включення такої категорії дітей в систему загальної середньої освіти.

Відтак розгляд сучасного стану формування адаптивної поведінки дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням вважаємо за доцільне розкрити через дослідження: 1) сутності та змісту понять «класифікація порушень у дітей з ООП»; 2) психолого-педагогічних особливостей дітей молодшого шкільного віку з ООП; 3) сутності та змісту понять «адаптивна поведінка», «адаптивні навички», «адаптивна поведінка осіб з ООП»; 4) специфіки корекційно-розвиткової роботи з учнями початкової школи, які мають особливі освітні потреби.

Основні групи порушень (функціональних обмежень):

порушення слуху; порушення зору; порушення інтелекту; мовленнєві порушення; порушеннями опорно-рухового апарату; складна структура порушень; емоційно-вольові порушення.

Більшість дітей: є наївними; не можуть передбачити наслідків вчинених дій або не розуміють, коли інша особа їх експлуатує.

Змістова сутність поняття «адаптивна поведінка осіб з особливими освітніми потребами»

Молодший шкільний вік – етап життя та розвитку власне особистості дитини від 6-7 років до 10. Розвиток психіки у кожної дитини у цей період відбувається, переважно, ґрунтуючись на провідній діяльності. У початковій школі в учня формується ставлення до навчання як до відповідальної діяльності, як до праці яка має суспільну цінність; молодший школяр опановує значний обсяг знань, вмінь та навичок, збагачує досвід власної соціальної поведінки, формуються перші, більш-менш стійкі її ціннісні орієнтації, розвиваються вищі почуття – моральні, інтелектуальні, естетичні [3].

У більшості дітей з ООП найбільш несформованими є мислення, мовлення, пам'ять. Інші вищі психічні процеси: увага, сприймання, відчуття – часто бувають недорозвиненими.

Мислення є некритичним, стереотипним, конкретним, обмежується безпосереднім досвідом і необхідністю забезпечення нагальних потреб; несформованими є операції мислення, вміння встановлювати причинено-наслідкові зв'язки [2; 7; 9; 13]; таким дітям характерна низька здатність узагальнювати та абстрагувати, тому абстрактні слова вони, як правило, не розуміють, дратуються [15]. Роль мислення у регулюванні поведінки є слабкою. Знижена здатність до узагальнюючих процесів. Такий учень не прагне передбачити наслідки та не планує свою діяльність по етапам. Під час своєї діяльності не враховує труднощі. Діяльності притаманна низька здатність до абстрагувань і узагальнень [2; 7; 9; 13].

Пам'ять дітей, які потребують підтримки, характеризується нестійкістю, неточністю під час необхідності відтворення певних подій, уповільненістю. Логічне опосередковане запам'ятовування є найбільш нерозвиненим. Разом з тим, може бути збережена і навіть досить непогано сформована механічна пам'ять. [2].

Діти з особливими освітніми потребами оволодівають мовленням з деякою затримкою, проте здатні використовувати його у своєму щоденному спілкуванні, підтримувати розмови на побутову тематику, брати участь у бесіді [2; 7; 9; 13]. Переважає пасивний словник. Мовлення цих дітей

характеризується загальним недорозвитком, який виражається у порушенні всіх сторін мовлення (обмеженні словникового запасу, фонетико-фонематичних та граматичних порушеннях, несформованості зв'язного мовлення, недостатності розуміння слів та неадекватному їх вживанні). Доволі часто системні порушення усного мовлення відображаються й на оволодінні письмом та читанням. Обсяг запам'ятовування цих дітей є звуженим, мнемічні процеси – нестійкими, уповільненими. Через це страждає якість запам'ятовування. Воно є неточним, поверховим, фрагментарним, не опосередковується мисленням [2; 7; 9; 13].

Діти з легким ступенем інтелектуальних порушень характеризуються невмінням утримувати увагу на будь-якій діяльності тривалий час, підвищеною розсіяністю. Це створює їм підвищені труднощі під час елементами самообслуговування, трудовими операціями, оволодіння шкільною програмою [2; 7; 9; 11; 13]. Такі учні часто відволікаються та довго розглядають картинки. Мимовільна увага є нестійкою. Довільна увага дітей є недорозвиненою. Порушеними є і такі її властивості, як: цілеспрямованість, стійкість, концентрація [13, с. 47-48]. Учні потребують, як правило, додаткового часу, індивідуальних інструкцій, вказівок або нагадувань. Увага дітей нецілеспрямована, нестійка, швидко виснажується, необхідні значні зусилля під час її фіксації, концентрування. Фахівці зазначають, що з віком увага дітей покращується і в кількісному, і в якісному відношенні [2; 7; 9; 11; 13].

Для учнів характерним є уповільнений розвиток відчуттів. Емоції – недостатньо диференційовані, характеризуються нестійкістю, хоча й адекватні. У цієї категорії дітей дуже важко і повільно формуються вищі почуття: гностичні, моральні, естетичні тощо. Діти з особливими освітніми потребами можуть засвоїти адаптовану програму навчання за умови поєднання навчальної роботи з корекційно-розвитковою [15, с. 48].

В такої категорії учнів спостерігається порушення адаптивної поведінки, проте, в захищених соціальних умовах, де забезпечується підтримка, ситуація довіри, ці порушення можуть зовсім не мати вираженого характеру [42, с. 69].

В 70-80-тих роках адаптивна поведінка почала розглядатися у віковому контексті й у контексті культурного оточення індивіда. Для кожної вікової групи були окреслені сфери, в яких може проявлятися дефіцит адаптації:

дошкільний вік: сенсомоторний розвиток, навички комунікації, навички самообслуговування, соціалізації;

період дитинства та підлітковий вік: здатність використовувати навчальні навички у повсякденному житті, вміння розмірковувати і робити умовиводи в пізнанні оточуючої дійсності, а також соціальні навички (здатність брати участь у групових заходах, встановлювати міжособистісні взаємини) [12];

Водночас необхідно враховувати, що специфічні порушення в одних сферах адаптивних навичок часто співіснують із сильними сторонами особистості в інших. Індивід може мати і слабкі, і сильні сторони в одній групі адаптивних навичок [12].

У Міжнародній класифікації хвороб одинадцятого перегляду розкриті показники адаптивної поведінки дітей молодшого шкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку легкого ступеня (МКХ-11):

концептуальні (пізнавальні) навички (мислення, планування, організація, читання, письмо, пам'ять, символічні/внутрішні уявлення, комунікаційні навички).

соціальні навички (міжособистісні компетенції (взаємовідносини), соціальні норми, емоційне регулювання).

практичні навички (догляд за собою, відпочинок, працевлаштування (в т.ч. виконання домашніх справ), догляд за здоров'ям та безпекою, користування транспортом).

Таким чином, у нашій роботі під поняттям «адаптивна поведінка» ми розуміємо рівень сформованості в дітей адаптивних навичок (концептуальних/пізнавальних, соціальних, практичних).

Модель формування адаптивної поведінки дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами у комунальному закладі «Вінницький ліцей №6».

Для створення моделі формування адаптивної поведінки дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами у комунальному закладі «Вінницький ліцей №6» нами було обрано компонентно-функціональний підхід моделювання, оскільки він передбачає реалізацію взаємозалежних функцій компонентів, що входять до моделі. Такий функціональний зв'язок дозволяє формувати складові компоненти процесу навчання. Суть означеного методу полягає в тому, що освітня система задається у вигляді структурної схеми, до якої включаються її компоненти. Зазначимо, що компоненти можуть бути розчленовані на дрібніші складові – елементи, ланки тощо, яким задаються і вказуються певні характеристики [9, с. 76].

Визначивши сутність компонентно-функціонального підходу та структурного методу моделювання, у проектованій моделі формування адаптивної поведінки дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами були виділені три блоки: теоретико-методологічний, практичний та оціночний, а також визначено набір компонентів: цільовий, концептувальний, змістовно-методичний та діагностично-рефлексивний, що забезпечують функціонування та ефективність означеної моделі.

Розглянемо кожен з них окремо. Теоретико-методологічний блок моделі характеризується теоретичною спрямованістю діяльності суб'єктів освітнього процесу стосовно об'єкта, яким виступає процес інклюзивного навчання здобувачів освіти, він включає цільовий, концептуальний і процесуальний компоненти.

Цільовий компонент, у свою чергу, встановлює поточні, проміжні та підсумкові цілі, формує завдання для реалізації мети та дозволяє визначити підходи до вирішення цих завдань, забезпечує спрямованість усього освітнього процесу.

Щодо концептуального компоненту, то його ключовим завданням є необхідність визначення нормативно-процесуальних орієнтирів у розвитку інклюзивної освіти, тому до нього віднесено такі нормативно-правові документи: Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо

доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг із захисту незалежності та територіальної цілісності України, усвідомлення досягнень українського народу, його інтелектуальних, духовних та інших надбань» від 06.09.2018 № 2541-VIII [7].

Останній – процесуальний компонент теоретико-методологічного блоку реалізовується у три послідовні етапи, відповідно до яких і буде здійснюватися утвердження формування адаптивної поведінки у дітей молодшого шкільного віку.

Розглянемо кожний з них детальніше. Перший етап – підготовчий – передбачає окреслення кола вирішення проблем, тому необхідно визначити рівень освітніх навчичок у здобувачів освіти. На цьому етапі нами було застосовано відповідні діагностичні методи навчання: опитування, педагогічне спостереження, діагностичні методики.

На другому етапі, що дістав назву «освітній», нами було визначено комплекс інноваційних технологій та методів і відповідних до них освітніх завдань, що мали сприяти розвитку сучасних технологій інклюзивного навчання.

Третій етап – інтегральний. Він передбачає набуття уміння перенесення отриманих знань у реальні життєві ситуації з подальшим самовдосконаленням.

Завершивши розгляд компонентів теоретико-методологічного блоку, перейдемо до змістовного наповнення практичного.

Практичний блок характеризується спрямованістю діяльності суб'єктів освітнього процесу стосовно об'єкту. Він включає змістовно-методичний компонент, а саме зміст та сукупність форм, інноваційних технологій та відповідних їм методів та засобів формування адаптивної поведінки дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами.

Розглядаючи зміст моделі формування адаптивної поведінки дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами, зазначимо, що не можливо зробити його уніфікованим, оскільки інклюзивне навчання та формування адаптивної поведінки не стосуються єдиного предмету, відповідно

зміст залежить від того навчального предмету, на якому буде задіяно інноваційні технології та методи формування.

Щодо елементу «інноваційні технології» змістовно-методичного компоненту моделі розвитку, то слід зазначити, що їх важко використати в освітньому процесі відокремлено один від одного. Тому варто більше уваги приділяти саме добору методів і засобів їх реалізації, що спрямовані на формування адаптивної поведінки у дітей з особливими освітніми потребами.

Розробивши інструментарій формування адаптивної поведінки дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами, необхідно здійснити оцінку результатів розвитку, яка відображена в оцінному блоці нашої моделі, що включає діагностично-рефлексивний компонент.

Діагностично-рефлексивний компонент відображає методи оцінювання рівня формування адаптивної поведінки дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами, відповідно до яких формуються певні критерії та показники. У межах пропонованої нами моделі такими методами були визначені опитування через анкетування, педагогічне спостереження та європейська методика «Four Cs» (Collaboration, Communication, Creativity, Critical thinking), що передбачає проведення вхідного та вихідного контролю (визначення рівня сформованості національної свідомості) з подальшим порівнянням отриманих даних і корекцією пропонованої моделі у бік підвищення ефективності.

Підбиваючи підсумки, необхідно зазначити, що усі перераховані вище компоненти моделі формування адаптивної поведінки дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами у діалектичному взаємозв'язку, описують логіку взаємодії учасників освітнього процесу та мають тематичну специфіку. Пропонована модель ілюструє єдність її компонентів у їх безпосередній взаємодії. Відмінною особливістю розробленої моделі є рухливість та динамічність її компонентів – вони можуть переструктуровуватися та уточнюватися відповідно до змін, що відбуваються у суспільстві та в освітній сфері здобувачів початкової освіти зокрема.

Для реалізації моделі визначені такі педагогічні умови:

формування адаптивної поведінки дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами;

реалізація сучасних технологій, спрямованих на формування адаптивної поведінки дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами;

науково-методичний супровід упровадження сучасних технологій інклюзивного навчання в освітньому середовищі.

Результатом реалізації моделі є і розвиток розумових здібностей у дітей молодшого шкільного віку із затримкою психофізичного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаяш О.В. Корекційно-розвивальна робота з дітьми з особливостями психофізичного розвитку : Науково-методичний посібник для вчителів інклюзивного навчання, асистентів учителів, які працюють з дітьми з психофізичними порушеннями в умовах загальноосвітніх навчальних закладів, соціальних педагогів, батьків / Укладач О. В. Гаяш. Ужгород : Інформаційно-видавничий центр ЗППО, 2016. 120 с.
2. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://www.Kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyizagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>
3. Державний стандарт початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/607-2013-%D0%BF#Text>
4. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
5. Дидактичні основи навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. / Укл: Л. О. Прядко, О. О. Фурман / Методичний посібник. Суми : РВВ СОІППО. 2015. 114 с.
6. Інтеграція науки і практики в умовах модернізації спеціальної освіти України: збірка матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції

23-24 березня 2023 року / за заг.ред. С. Д. Яковлевої, Н. В. Кабельнікової. Івано-Франківськ, 2023. 379 с.

7. Миронова С. П., Буйняк М. Г., Гаяш О. В. Методика проведення корекційно-розвиткових занять з дітьми з порушеннями пізнавальної діяльності: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2022. 172 с.
8. Миронова С. П. Методика корекційної роботи при порушеннях пізнавальної діяльності : підручник / С. П. Миронова. Кам'янець-Подільський, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2014. 260 с.
9. Миронова С. П. Нова українська школа: особливості організації освітнього процесу учнів початкової школи в інклюзивних класах : навчально-методичний посібник. Тернопіль: Астон, 2020. 176 с.
10. Миронова С., Чопік О. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: підручник. 2-е видання, перероблене та доповнене. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023. 332 с.
11. Миронова С. П. Підготовка вчителів до корекційної роботи в системі освіти дітей з вадами інтелекту: монографія. Кам'янець-Подільський: Абетка–НОВА, 2007. 304 с.
12. Миронова С. П., Докучина Т. О. Самостійна робота студентів з підготовки до підсумкової атестації за спеціальністю 016 Спеціальна освіта: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2019. 132 с.
13. МКХ-11. URL: <https://icd.who.int/en> (дата звернення: 20.09.2023).

Spirkina Maryna

Senior teacher

Ivan Kozhedub Kharkiv

National Air Force University

Kharkiv, Ukraine

Krasnikova Nataliia

Teacher

Kharkiv lyceum 66

Kharkiv, Ukraine

ACADEMIC INTEGRITY IN THE MODERN EDUCATIONAL ENVIRONMENT: MULTIDISCIPLINARY GUIDELINES

Abstract. The article addresses the issue of fostering academic integrity in the context of digitalization and European integration processes in Ukrainian education. The concepts of academic integrity and misconduct are analyzed, with emphasis on key challenges such as the use of digital technologies, distance learning, and artificial intelligence at different types of lessons. Possible prevention strategies are outlined — from technical solutions to educational initiatives and the development of value-based orientations. It is emphasized that academic integrity is a fundamental condition for high-quality education and research and should be cultivated at all levels of the educational process.

Key words: academic integrity, dishonesty, education, digitalization, ethical principles.

In today's digital world, the process of obtaining and disseminating information is becoming more accessible and easier, which affects the development of education and science in secondary and high schools, as well as in higher and vocational

education institutions. Information technologies offer significant advantages, but on the other hand, there are also a number of problems associated with the growing number of users. This leads to students, teachers, and even scientists more often using and borrowing information in violation of ethical standards. Therefore, the issue of academic integrity is becoming relevant and urgent for all participants in the educational process in Ukraine and abroad.

The issue of academic integrity in education is actively researched by foreign and domestic scientists. The basic concepts of academic integrity are presented in the Law of Ukraine “On Education”, Article 42 “Academic Integrity” [1]. The search for ways, methods, and tools to improve academic integrity in the educational and scientific community is the subject of scientific research and discussion. The works of Yu. Malogulko and M. Zathey, I. Todorova, O. Semenog and T. Ishchenko deserve attention.

Also noteworthy is the scientific study “Academic Integrity: Problems of Compliance and Priorities for Dissemination among Young Scientists,” edited by N. Sorokina, A. Artyukhov, and I. Degtyareva [2]. In addition, in her work, I. Dotsenko investigated the formation of a system of compliance with academic integrity in the educational process [3]. The legal framework for combating academic dishonesty is analyzed in detail in the work of Y. Titska [4].

The International Center for Academic Integrity at the Rutland Institute of Ethics, Clemson University in South Carolina, published a study entitled “Fundamental Values of Academic Integrity.” According to this approach, academic integrity is the commitment of the academic community, even in the face of difficulties, to six fundamental values: honesty, trust, fairness, respect, responsibility, and courage [5].

European integration processes in the educational sphere of Ukraine are leading to the intensification of innovative trends in line with international education standards. This explains the need to reform all levels of education.

A qualitative change in the higher education system requires the development of new approaches to learning and teaching, the establishment of honesty and ethical

values in the educational process and scientific activity, and the creation of new mechanisms for building communication in higher education institutions, which will contribute to the formation of a high academic culture, which will be promoted by scientific, pedagogical, and research workers and students [6]. However, the foundation for the formation of academic integrity skills and basic competencies is laid at the “school desk” level.

According to Article 42 of the Law of Ukraine “On Education” dated September 5, 2017, academic integrity is a set of ethical principles and rules defined by law that must be followed by participants in the educational process during learning, teaching, and conducting scientific (creative) activities in order to ensure trust in the results of learning and/or scientific (creative) achievements [1]. This concept of academic integrity is contrasted with academic dishonesty, the main manifestations of which are found in such activities as plagiarism, self-plagiarism, fabrication, falsification, cheating, deception, etc.

In their daily work, subject teachers and lecturers have recently been increasingly confronted with the problem of academic dishonesty in the educational process. For example, repeated completion of tests in Google Forms and other educational platforms with automatic scoring from different accounts. As a method of preventing violations, it is possible to suggest completing tests in Google Forms with the appropriate settings for completing the test once and only from one personal account.

Another problem is the inconsistency between the results of written and oral work on the same topic at the lessons of foreign languages. For example, the written part of the work is performed at a high level, but the speaking test gives completely opposite results. Here, real-time monitoring (relevant for distance learning) or continuous recording of the monitor screen during test work can be offered.

At a time when artificial intelligence is an integral part of our lives, the problem of submitting homework or even writing scientific papers, theses, and articles using AI is relevant. The main method of detecting such violations is to check for plagiarism using special services. Also, under the conditions of war in Ukraine,

literature and philology teachers faced the problem of students using masks to hide their faces or cheat sheets during tests of oral interaction and expression in foreign language classes. But despite the technical means of preventing violations of academic integrity, we must understand that the main goal is to educate not only knowledgeable but also honest citizens of society.

The establishment of principles of academic integrity must be based on the principle of continuity. Even in primary school, we see the seeds of dishonesty in the form of homework being done by other people. Therefore, active educational activities on this issue should begin in childhood. It is extremely important to be aware of the potential internal and external factors that lead to academic dishonesty. Studying and understanding the problem will make it possible to develop and implement effective policies to prevent dishonesty. It is necessary to develop clearly defined standards of responsibility for pupils, teachers, students, and lecturers and to familiarize all participants in the educational process with them. It is advisable to monitor violations of integrity in order to identify areas for further work at all levels of education. It is mandatory to conduct scientific activities according to the principles of openness and transparency. In addition, it is necessary to initiate a nationwide program to promote a culture of combating plagiarism and cheating, including through teaching students academic writing and launching grant-funded research projects in this area. Moreover, systematically hold academic integrity weeks, thematic events, and educational sessions will be effective on different stages of education.

Moreover, adherence to the principles of academic integrity is a two-way process involving teachers and lecturers on the one hand, and pupils and students on the other. It is teachers and lecturers who must set an example and serve as role models for the younger generation. Adherence to the principles and axioms of integrity and high professionalism encourages students to develop, create their own scientific projects, and strive for new heights in education and science.

In conclusion, academic integrity is a fundamental component of modern scientific and educational activities. It is a system of ethical principles and norms that

determine the behavior of all participants in the academic process — students, teachers, lecturers, scientists, and administrative staff. Adherence to these principles contributes to the development of quality education, the improvement of research, and the formation of trust between all members of the academic community. A culture of academic integrity should be fostered at all levels of education as an essential element of the educational process.

LIST OF REFERENCES

1. About education. Official web portal of the Parliament of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page#Text> (accessed: 02.09.2025).
2. Academic integrity: problems of compliance and priorities for dissemination among young scientists / edited by N. G. Sorokina, A. E. Artyukhov, I. O. Degtyareva. Dnipro: DRIDU NADU, 2017. 169 p.
3. Dotsenko I. Academic integrity in the quality assurance system of higher education. Pedagogical education: theory and practice. 2022. № 32. С. 31–42. URL: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2022-32-31-42> (accessed: 15.8.2025).
4. 4 Titska Y. “Academic integrity” and “academic responsibility” in ensuring the quality of education. Entrepreneurship, Economy, and Law. 2018. No. 11. P. 192–195.
5. Educational Policy. Portal of Public Experts. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontsepsiya-chi-dievij-instrument-zabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti>. (accessed: 02.09.2025).
6. On ensuring academic integrity in higher education institutions/ Letter from the Ministry of Education and Science No. 1/9-565 dated 26.10.17

Ткаченко Оксана Миколаївна

викладач фізичної культури

КЗОЗ «Берестинський медичний

фаховий коледж» ХОР

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ ЗІ СТУДЕНТАМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ МЕДИЧНОЇ ГРУПИ КЗОЗ «БЕРЕСТИНСЬКИЙ МЕДИЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ»

Анотація: у статті розкрито актуальність проблеми зниження рівня здоров'я та фізичної підготовленості студентської молоді в Україні, що зумовлено низькою руховою активністю, кризою системи фізичного виховання та поширеністю хронічних захворювань. Висвітлено особливості організації та методики занять у спеціальних медичних групах, де враховується стан здоров'я студентів, характер патологій та необхідність обмеження фізичних навантажень. Проаналізовано структуру навчального процесу, принципи добору фізичних вправ, засоби загартування, профілактичні заходи та методи самоконтролю. Наведено дані щодо розподілу студентів за видами захворювань, що ускладнює комплектування груп та потребує адаптації навчальних програм. Підкреслено важливість індивідуального підходу, гігієнічних вимог до занять, а також психологічної підтримки студентів для підвищення мотивації та збереження працездатності. Зроблено висновок, що правильно організовані заняття у спеціальних медичних групах сприяють зміцненню здоров'я, покращенню фізичного розвитку та підвищенню якості життя студентської молоді.

Ключові слова: загартування, покращення фізичного розвитку, зміцнення здоров'я.

Протягом останнього десятиріччя в Україні склалася тривожна ситуація: різко погіршилося здоров'я і фізична підготовленість студентської молоді. Часті хвороби серед молоді є наслідком фізично нетренованості, котра розвивається внаслідок обмеженої рухової активності. Це насамперед пов'язано з кризою у національній системі фізичного виховання населення, яка не відповідає сучасним вимогам міжнародним стандартам фізичної підготовленості людини. Основними причинами кризи є: знецінення соціального престижу здоров'я, фізичної культури і спорту, відставання від сучасних вимог усіх ланок підготовки і перед підготовки фізкультурних кадрів; залишковий принцип фінансування.

Значне зниження тривалості життя, порушення екологічної рівноваги та гіподинамія, що спостерігається за останні роки, призвели до значного погіршення фізичного розвитку людей і рівня їх здоров'я. В останні роки спостерігається тенденція до зниження середньої тривалості життя у чоловіків з 66 до 63, у жінок з 75 до 73 років, а середня тривалість життя в Україні значно нижча світових показників. За цей же час збільшилася захворюваність на гіпертонію в 3 рази, стенокардію в 2,4 рази, на інфаркт міокарду на 30 відсотків. Майже 90% студентів мають відхилення у здоров'ї, понад 50%-незадовільну фізичну підготовку. У віці 16-19 років-61%, 20-29 років-67,2%.

Стан здоров'я молоді України, в останні роки показав, що медицині не вдається зробити людей здоровими тільки за допомогою збільшення капіталовкладень в охорону здоров'я. Отже необхідно озброїти молодь знаннями про людську природу, причини виникнення патологій здоров'я і шляхах відновлення і підтримки нормальної діяльності всіх органів і систем організму.

У нашому коледжі з кожним роком кількість студентів збільшується, віднесених за станом здоров'я до спеціальної медичної групи. Молодому поколінню особливо необхідна рухова активність: для повноцінного розвитку та оволодіння майбутньої професією, в лікувально-профілактичних цілях, для збереження та зміцнення здоров'я.

Студентам спеціальної медичної групи в силу перенесених захворювань, більше, ніж їх одноліткам загрожує знижена працездатність. Тому підготовка студентів з послабленим здоров'ям викликає особливу турботу фахівців у галузі фізичного виховання. Реформування системи освіти вимагає використання усіх можливостей для зміцнення здоров'я. Фізична культура є ефективним, економічно вигідним засобом покращення здоров'я. Фахівці стверджують, що зниження показників фізичного стану студентів з послабленим здоров'ям частіше відбувається не за рахунок погіршення стану всіх систем організму, а в результаті зниження їх фізичної активності.

В спеціальну медичну групу для занять фізичним вихованням зараховуються особи, які допущені до виконання навчальної програми, але в них є потреба в обмеженні фізичних навантажень через відхилення у стані здоров'я. Тому заняття з ними проводяться за спеціальними програмами з урахуванням характеру патології, ступеню відхилення у фізичному розвитку.

У спеціальній медичній групі заняття спрямовані на зміцнення здоров'я, покращення фізичного розвитку і загартування, усунення або зменшення наслідків захворювань чи травм, попередження патологічних процесів, покращення функціонування органів і систем, фізичної і розумової працездатності, зміцнення організму, адаптація організму до навантажень, сприяння фізичному розвитку, формування правильної постави

Заняття у спеціальних медичних групах справляють лікувальний ефект лише при правильному, регулярному, тривалому використанні фізичних вправ. Для цього розроблені методика проведення занять, показання та протипоказання щодо їх використання, врахування ефективності, гігієнічні вимоги до місць занять. Організація навчального процесу в спеціальній медичній групі передбачає правила проведення занять, класифікацію фізичних вправ, дозування фізичного навантаження, схему проведення знать у різні періоди проходження курсу фізичного виховання, правила побудови окремого заняття, схеми режимів рухів.

Для студентів спеціальної медичної групи рекомендуємо дихальні вправи та засоби правильної постави: зменшення кількості максимально далеких і максимально високих стрибків, обмежену кількість вправ на пружність, максимальну силу, витривалість, зменшення дистанції для ходьби і бігу, виключені силові вправи.

На початку навчального року проводяться медичні обстеження студентів і розподіл їх за групами для занять фізичною культурою (основна, підготовча і спеціальна). Критерії розподілу-стан здоров'я, рівень фізичного розвитку і ступінь пристосовності організму до фізичного навантаження. Студенти з відхиленнями в стані здоров'я, що вимагають істотного обмеження фізичних навантажень, об'єднуються в спеціальну медичну групу (СМГ). Ознайомившись з результатами медичного огляду студентів нашого коледжу, що за станом здоров'я були віднесені до груп СМГ, можна зробити таку розбивку за видами захворювань:

- захворювання хребта (остеохондроз і сколіоз)-27%;
- «захворювання нервової системи-13%;
- гінекологічні захворювання-5%;
- хронічний бронхит-5%;
- захворювання нирок-4%;
- «захворювання серцево-судинної системи 10%;
- захворювання органів зору-8%.

Ця статистика вносить свої складності в комплектацію груп лікувальна фізична культура, крім того, необхідно враховувати розклад занять студентів. Такий підхід до комплектування груп вимагає застосування на заняттях (СМГ) методик, що не мають протипоказань для більшості студентів. Підбирається комплекси вправ, що охоплюють великі групи м'язів, знімають статичну напругу, активізують подих, підсилюють кровообіг і лімфообіг.

Також на початку навчального року всі студенти СМГ навчаються елементарним методам самоконтролю (підрахунок ЧСС (частота серцевих скорочень), ЧП (частота подиху), визначення зовнішніх ознак надмірного

фізичного навантаження. ЧСС для занять у групі ЛФК відрізняється від рекомендованої ЧСС для студентів основної групи. Не можна допускати стомлення студентів на заняттях. Навантаження може викликати лише почуття приємної втоми. Відновлення пульсу після занять не повинне затягуватися більш ніж на 15-20 хвилин.

При виставленні заліків до студентів СМГ є наступні вимоги:

Студенти повинні знати і уміти виконувати вправи, що рекомендуються і дозволені при їхньому захворюванні. Знати протипоказання.

Знати способи дозування, уміти виконувати вправи в основному і полегшеному варіанті. Уміти вибрати вихідні положення, оптимальні при їх діагнозі.

Знати прийоми самоконтролю при заняттях фізичною культурою.

Уміти виконувати дихальну розминку.

Студентки повинні знати вправи для вагітних і в післяпологовий період.

Особливий фізіологічний і психологічний стан студентів, що займаються у СМГ, жадає від викладача доброзичливого відношення до них, підвищеної чуйності, такту, уваги. Необхідно, щоб на заняттях студенти забували про свої не дуги і відчули себе здоровими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Власюк Г. І. Виховання у старшокласниць прагнення до здорового способу життя, Дис. канд. пед. Наук. 13.00.01, АПН України. Інститут педагогіки. – К., 1995. 191 с.
2. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». - К.: ВПП ДКНТ, 1994. 22 с.
3. Дубровский В. И. Лечебная физическая культура. - М.: Владос, 1998. 608 с.

PHILOLOGY AND JOURNALISM

UDC 81'25:316.77

Skyba Oksana

Senior Lecturer

Department of Philology and Military Translation

Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

Kyiv, Ukraine

UNDERSTANDING THE DIFFERENCES BETWEEN TRANSLATION, LOCALIZATION, AND TRANSCREATION

Abstract. This article explores the continuum of cross-cultural adaptation through the lenses of translation, localization, and transcreation. While these three practices share a common foundation in linguistic and cultural competence, they diverge significantly in purpose, methodology, and application. Translation prioritizes semantic fidelity, localization emphasizes cultural and functional relevance, and transcreation seeks to evoke the same emotional and persuasive impact as the original content. The article examines the unique characteristics and practical use cases of each approach, arguing that effective global communication often requires an integrated strategy. Real-world examples illustrate how practitioners must balance fidelity, relevance, and creativity to meet the demands of diverse audiences. As markets grow more culturally complex, the ability to choose and combine these approaches becomes essential for successful international engagement.

Key words: translation, localization, transcreation, cross-cultural communication, semantic fidelity, cultural adaptation, linguistic competence, intercultural marketing.

Translation, localization, and transcreation exist along a continuum of cross-cultural adaptation, each representing different approaches to bridging linguistics and culture. While they share fundamental similarities in their commitment to effective cross-cultural communication, their methodologies and objectives diverge significantly based on the primary goals of the adaptation process.

These three approaches are united by their fundamental requirement for deep linguistic and cultural competency. Practitioners in all three fields must possess not merely bilingual proficiency but sophisticated understanding of cultural nuances, audience expectations, and communication dynamics within both source and target contexts. They all involve professional judgment in navigating the complex relationship between fidelity to original content and effectiveness within the target cultural framework.

Each approach recognizes that successful cross-cultural communication extends beyond mere linguistic conversion to encompass cultural sensitivity and audience awareness. Whether preserving semantic accuracy, adapting cultural references, or recreating emotional impact, all three disciplines acknowledge that language and culture are inextricably intertwined. The success of any project depends on the practitioner's ability to understand not just what the source text says, but how it functions within its cultural context and how it should function within the target culture [2; p. 29].

Quality in all three domains depends heavily on understanding the target audience's cognitive frameworks, cultural expectations, and communication preferences. This shared foundation creates overlap in the skills and knowledge required, though the application of these competencies varies dramatically across the spectrum.

Translation operates under the fundamental principle of semantic preservation, treating the source text as an authoritative document whose meaning must be conveyed with maximum fidelity. This approach prioritizes accuracy over adaptation, maintaining the structural and stylistic characteristics of the original while ensuring comprehensibility in the target language.

The German concept of ‘*Treue*’ (fidelity) exemplifies this approach, where translators strive to preserve not only the semantic content but also the register, tone, and stylistic features of the source text. When translating legal documents, for instance, the English phrase ‘*force majeure*’ would typically be rendered as ‘*höhere Gewalt*’ in German, maintaining the precise legal concept while adapting to German legal terminology conventions.

Let’s consider the translation of Shakespeare’s famous line ‘*To be or not to be, that is the question.*’ The German translation ‘*Sein oder Nichtsein, das ist hier die Frage*’ preserves the philosophical weight and structural parallelism of the original while adapting to German linguistic patterns. The translator maintains Shakespeare’s voice and intent while ensuring German readers can access the same conceptual depth.

Translation constraints typically prevent significant departures from the source text structure or content. Technical manuals, academic papers, and legal documents require this approach because accuracy and verifiability are paramount. The translator serves as a linguistic bridge, facilitating access to the original content rather than creating new content adapted for different cultural contexts [3, p. 20].

Localization expands beyond linguistic transfer to encompass comprehensive cultural and functional adaptation for specific geographic markets. This approach recognizes that effective communication requires not merely linguistic accuracy but cultural relevance and functional appropriateness within local contexts.

The process involves systematic adaptation of cultural references, measurement systems, currency formats, and regulatory requirements while preserving the core message and functionality. When localizing software interfaces, American date formats like ‘12/25/2024’ must be adapted to German conventions like ‘25.12.2024,’ while simultaneously ensuring that cultural assumptions about user behavior and interface expectations align with German user preferences.

Marketing content provides compelling examples of localization in action. The English phrase ‘*Black Friday Sales*’ requires careful consideration when localizing for German markets, where the concept exists but carries different cultural

associations and timing expectations. German localization might render this as ‘*Black Friday Angebote*’ while providing additional context about the American origin of the shopping event, since German consumers may not share the same cultural understanding of the post-Thanksgiving shopping tradition.

Localization practitioners must balance global brand consistency with local relevance. McDonald’s provides an excellent case study, where core branding elements remain consistent globally while menu items, pricing formats, and promotional strategies adapt to local tastes and cultural preferences. The German market receives localized content that acknowledges local food culture, business practices, and consumer expectations while maintaining recognizable brand identity [2, p. 39].

Transcreation represents the most creative and culturally adaptive approach, prioritizing emotional resonance and persuasive impact over semantic fidelity. This discipline treats the source content as inspiration rather than constraint, focusing on recreating the desired response within target audiences rather than preserving specific linguistic or structural elements [1; 4].

The creative freedom inherent in transcreation becomes apparent in advertising campaigns where cultural values, humor styles, and persuasive techniques vary dramatically between markets. Nike’s ‘*Just Do It*’ campaign demonstrates transcreation principles when adapted for German markets. Rather than literal translation, German campaigns might emphasize different motivational concepts that resonate more effectively with German cultural values around achievement, persistence, and personal excellence.

Luxury brand messaging provides another compelling example of transcreation in practice. English marketing copy emphasizing individual achievement and personal success might require complete reconceptualization for German audiences who may respond better to messages emphasizing quality, tradition, and craftsmanship. A transcreator might transform ‘*Be the envy of everyone*’ into German messaging focused on ‘*Erleben Sie außergewöhnliche Qualität*’ (*Experience*

exceptional quality), completely shifting the persuasive strategy while maintaining the brand's premium positioning.

The transcreation process often involves extensive cultural research and creative experimentation. Practitioners must understand not only language and culture but also psychological triggers, aesthetic preferences, and communication styles that vary between cultures. German advertising, for instance, traditionally favors informational content and rational appeals over emotional manipulation, requiring transcreators to adapt persuasive strategies accordingly [1; 4].

The choice between translation, localization, and transcreation depends on content type, audience needs, and communication objectives. Legal documents, technical specifications, and academic research typically require translation approaches that prioritize accuracy and verifiability. Software applications, educational materials, and corporate communications often benefit from localization strategies that ensure cultural relevance and functional appropriateness.

Marketing communications, creative content, and brand messaging frequently demand transcreation approaches that prioritize audience response over source text fidelity. Consider how German automotive marketing might transform English messaging about *freedom of the open road* into content emphasizing *precision engineering* and *environmental responsibility*, reflecting different cultural values and priorities while maintaining brand appeal.

Contemporary projects increasingly combine multiple approaches across different content elements. A global software launch might employ translation for technical documentation, localization for user interface elements and help systems, and transcreation for marketing materials and promotional campaigns. This integrated approach recognizes that different content types serve different functions and therefore require different adaptation strategies.

The evolution toward more sophisticated adaptation strategies reflects growing understanding of cultural complexity and audience sophistication in global markets. Modern practitioners must navigate not only linguistic differences but also cultural

nuances, generational variations, and regional preferences that influence how content is received and interpreted across diverse markets.

REFERENCES

1. EC Innovations. Translation vs. Localization vs. Transcreation. URL: <https://www.ecinnovations.com/blog/translation-vs-localization-vs-transcreation-learn-the-difference/> (дата звернення: 26.08.2025).
2. Jimenez-Crespo M. Localisation Research in Translation Studies. *Moving Boundaries in Translation Studies* / edited by H. Dam, M. Brøgger, K. Zethsen. Routledge, 2018. P. 26–44.
3. Kabát M., Koscelníková M. Localization and Its Place in Translation Studies. In: L10N Journal. 2022. No. 1(1). P. 5–28.
4. Novalo. The Key Differences Between Transcreation, Localization and Translationю URL: <https://novalo.com/en/key-differences-between-localization-transcreation-translation/> (дата звернення: 26.08.2025).
5. Odacıoğlu M. C. Integrated Localization Theory of Translation Studies. *International Journal of Comparative Literature and Translation Studies*, 2017. Vol. 5, No. 4. P. 24–30.

POWER ENGINEERING AND POWER MACHINE ENGINEERING

UDC 620.91:621.311:681.5

Matushkin Dmytro

PhD (Engin.)

Zgurovets Oleksandr

PhD (Engin.), senior researcher

General Energy Institute of NAS of Ukraine

Kyiv, Ukraine

POWER BACKUP AND RENEWABLE ENERGY PRIORITIZATION SCENARIOS

Abstract. Hybrid energy systems combining renewable sources, battery energy storage, and backup generators ensure uninterrupted power supply through real-time source prioritization and scenario-based energy management systems control. This work aims to synthesize a multi-layer reserve logic and show how a decision hierarchy reduces fuel consumption and equipment wear while increasing the share of renewables. The proposed sequence is: cover the load first with solar and wind; charge the Battery Energy Storage System when surplus is available; compensate deficits using the BESS; automatically start the diesel generator at a state of charge of 20–25%; use the external grid as the last resort or for economically justified charging. The baseline operating scenarios are distinguished as follows: renewables-dominant; night/calm conditions with Battery Energy Storage System dominance; peak periods with joint operation of sources; and emergency islanded operation for critical loads. It

is shown that such a policy cuts fuel use, improves reliability, and reduces the carbon footprint without compromising power quality. The results can serve as a methodological basis for the design and operation of autonomous and semi-islanded systems.

Keywords: hybrid energy systems; energy management systems; battery energy storage system; source prioritization; reserve management; reliability; carbon footprint.

One of the key advantages of modern hybrid energy systems (HES) is their ability to dynamically adjust operating modes and utilize available power sources in the most rational sequence, depending on the balance between generation and consumption, equipment status, battery energy storage system's (BESS) state of charge, and forecasted changes in load or resource availability [1–4]. In situations where centralized electricity supply is limited or unavailable – such as in remote regions or during emergencies – the combination of renewable energy sources (RESs), BESS, and backup generators forms an autonomous energy circuit capable of sustaining power supply over extended periods, provided that fuel for backup units is ensured [5–7].

Effective power backup involves not only maintaining uninterrupted electricity supply and ensuring power quality parameters [5], but also implementing a rational hierarchy in the use of available sources. Priority is given to cheaper and cleaner renewable energy, while backup generators are activated only when necessary [1, 2, 4]. This strategy is made possible by an energy management systems (EMS), which operates in real time to collect data on current generation, BESS status, load demand, and forecasted changes, while also considering the economic efficiency of each energy source [1, 8, 9]. This ensures optimal energy flow distribution, reduced fuel consumption, minimized equipment wear, increased share of renewable generation, and a reduction in the system's carbon footprint.

In a typical priority sequence, energy produced by photovoltaic panels and wind turbines is utilized first to meet the current load [1, 2, 4]. Any surplus is directed

toward charging the BESS [2]. If renewable generation is insufficient to cover demand, the BESS is activated to compensate. Once the state of charge drops to a critical level, a diesel generator or other backup source is automatically engaged [7, 2]. When access to the external power grid is available, it may serve as the last level of backup or be used to recharge the batteries in cases where it is economically justified [3, 8].

The backup system is implemented through a series of automated scenarios that are activated by the EMS depending on current operating conditions [1–4, 7]:

- Normal Mode (RES-dominant scenario): Full load coverage is provided by photovoltaic panels and/or Wind turbines, with any surplus energy directed to battery charging.
- Night or Windless Mode (BESS-dominant scenario): Power is supplied from batteries when RES generation is unavailable; non-critical loads may be disconnected to extend system autonomy.
- Critical BESS Level – Generator Start: Automatic activation of the diesel generator when the state of charge drops to 20–25%, supplying the load and recharging the battery.
- Peak Load Mode (Joint Generation Scenario): Simultaneous operation of RES, BESS, and backup generators during periods of maximum demand.
- Emergency Backup Mode (Isolated Reserve Scenario): Critical loads are powered by the generator or batteries in case of failure of key components or overload of the internal network.

This multi-tiered backup logic maintains power supply reliability under various operating modes, while minimizing fuel consumption and ensuring high overall energy efficiency [2, 7].

A hybrid system with a clear source hierarchy and EMS control delivers continuity and cost-efficiency: prioritize RES → charge BESS → cover deficit from BESS → auto-start backup only at critical state of charge, with the grid as the last tier or for economically justified charging. This cuts fuel use, equipment wear, raises the RES share, and lowers the carbon footprint.

Alternative emphasis – reliability. Scenario-based EMS (normal/night/peak/emergency) safeguards critical loads even off-grid, extending autonomy via controlled shedding of non-critical demand.

Alternative emphasis – economics. Prioritizing cheaper, cleaner generation with forecasts and tariffs minimizes fuel costs and levelized cost of electricity; grid charging is used only when profitable.

Critical note. The SoC threshold (20–25%) and the economic case for grid charging are not constants; they must be calibrated to load profile, BESS degradation, fuel logistics, and forecast accuracy.

REFERENCES

1. Ibrahim, M. M. (2023). Energy management strategies of hybrid renewable energy systems: A review. *Wind Engineering*, 48(1), 133–161. <https://doi.org/10.1177/0309524X231200010>.
2. Khan, A. A., Minai, A. F., Pachauri, R. K., & Malik, H. (2022). Optimal Sizing, Control, and Management Strategies for Hybrid Renewable Energy Systems: A Comprehensive Re-view. *Energies*, 15(17), 6249. <https://doi.org/10.3390/en15176249>.
3. Wang, S., Du, M., Lu, L., Xing, W., Sun, K., & Ouyang, M. (2021). Multilevel Energy Management of a DC Microgrid Based on Virtual-Battery Model Considering Voltage Regulation and Economic Optimization. *IEEE Journal of Emerging and Selected Topics in Power Electronics*, 9(3), 2881–2895. <https://doi.org/10.1109/jestpe.2020.2975904>.
4. Hussain, A., & Kim, H.-M. (2025). A Rule-Based Modular Energy Management System for AC/DC Hybrid Microgrids. *Sustainability*, 17(3), 867. <https://doi.org/10.3390/su17030867>.
5. Chakraborty, S., Joshi, A., Singh, M., Kumar, M., Jain, A., Raj, R., & Choudhary, R. (2023). Emergency power supply system for critical infrastructures: Design and large scale hardware demonstration. *IEEE Access*, 11, 114509–114526. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2023.3325198>.

6. Bouchekara, H. R. E. H., Sha'aban, Y. A., Shahriar, M. S., Abdullah, S. M., & Ramli, M. A. (2023). Sizing of Hybrid PV/Battery/Wind/Diesel Microgrid System Using an Improved Decomposition Multi-Objective Evolutionary Algorithm Considering Uncertainties and Battery Degradation. *Sustainability*, 15(14), 11073. <https://doi.org/10.3390/su151411073>.
7. Tahiri, F. E., Chikh, K., & Khafallah, M. (2021). Optimal Management Energy System and Control Strategies for Isolated Hybrid Solar-Wind-Battery-Diesel Power System. *Emerging Science Journal*, 5(2), 111–124. <https://doi.org/10.28991/esj-2021-01262>.
8. Strezoski, L., Padullaparti, H., Ding, F., & Baggu, M. (2022). Integration of utility distributed energy resource management system and aggregators for evolving distribution system operators. *Journal of Modern Power Systems and Clean Energy*, 10(2), 277–285. <https://doi.org/10.35833/MPCE.2021.000667>.
9. Ali, M., Sharma, A., Joy, T., & Halim, M. (2024). A comprehensive review of integrated energy management for future smart energy system. *Control Systems and Optimization Letters*, 2(1), 43–51. <https://doi.org/10.59247/csol.v2i1.77>.

Pysarevskyi Ihor

PhD Student

Mukminov Ihor

PhD, Senior Lecturer

Odesa National University of Technology,

Odesa, Ukraine

Pysarevskyi Illia

Student

Taras Shevchenko National University of Kyiv,

Kyiv, Ukraine

UTILIZATION OF PARAFFIN AS A PHASE CHANGE HEAT STORAGE MATERIAL IN AGRICULTURAL STRUCTURES

Abstract: This article explores the use of paraffin T3 as a phase change material (PCM) for passive heat storage in agricultural buildings. The thermal properties of paraffin—including high latent heat of fusion, chemical stability, and safety—are analyzed. A performance assessment is conducted based on thermal charging and discharging scenarios. The study demonstrates the potential of paraffin-based heat accumulators to stabilize indoor temperatures in greenhouses, poultry houses, and pigsties, reducing the need for active heating. Design considerations for improving heat transfer efficiency are discussed. It is concluded that, despite the relatively high melting point ($\sim 50\text{--}55\text{ }^{\circ}\text{C}$), paraffin T3 remains a promising, cost-effective material for thermal regulation in agriculture, especially when integrated with solar collectors or excess daytime heat sources.

Keywords: paraffin T3, phase change material, heat storage, agricultural buildings, thermal energy, phase transition, energy efficiency, greenhouse, passive heating, PCM

INTRODUCTIONAL

Maintaining stable temperatures in agricultural structures such as greenhouses, pigsties, and poultry houses is crucial for productivity. During nighttime and winter, significant heat losses occur—up to 85% of a greenhouse's heat can dissipate overnight [1]. This leads to increased heating costs, which may account for 20–25% of total operating expenses in cold climates [2]. In addition to economic losses, sharp temperature fluctuations cause stress in plants and animals, reducing yields and productivity. Conventional methods—insulation and active heating—either only slow down heat loss or require high energy input.

An alternative approach involves thermal energy storage systems that absorb excess heat during the day and release it at night. While water is commonly used due to its high specific heat capacity, phase change materials (PCMs) offer significantly greater energy density by storing latent heat. This makes them a promising solution for improving thermal regulation in agricultural facilities.

PHYSICAL PRINCIPLES OF PHASE CHANGE THERMAL ENERGY STORAGE

When a substance undergoes a phase change (e.g., from solid to liquid or vapor to liquid), it absorbs or releases a significant amount of energy—known as the latent heat of phase transition—while maintaining a nearly constant temperature. This principle underlies the operation of phase change thermal energy storage (TES) systems: materials absorb excess heat during melting and release it during solidification.

This approach allows for energy storage densities significantly higher than those of sensible heat systems. For instance, paraffin waxes store about 180–230 kJ/kg of latent heat—five times more than water cooled over the same temperature range. Even small masses of PCM can noticeably reduce indoor temperature fluctuations [3].

During the day, the PCM absorbs heat and melts, preventing overheating; at night, it solidifies and releases heat, maintaining thermal comfort [3]. Experiments show temperature increases of 1–7.5 °C in greenhouses using PCM. To ensure optimal performance, the PCM's melting point should align with the desired indoor temperature range (e.g., 18–25 °C for greenhouses) [4]. Paraffin is favored due to its chemical stability, non-corrosiveness, and reversibility.

PARAFFIN T3: PROPERTIES AND SUITABILITY AS A PCM

Paraffin wax is one of the most accessible and cost-effective phase change materials (PCMs) for thermal energy storage. It consists of a mixture of saturated hydrocarbons (C_nH_{2n+2}), with melting point and latent heat depending on the chain length. Paraffin T3, a technical-grade petroleum wax with minor oil content (~3%), melts at approximately 50–55 °C [4]. While this temperature is higher than typical indoor conditions in greenhouses, it becomes practical when used with solar collectors or concentrated heat sources.

Key thermophysical properties of paraffin T3 include:

- Melting point: ~50–55 °C;
- Latent heat of fusion: ~190–200 kJ/kg;
- Specific heat capacity: ~2.1 kJ/(kg·K);
- Thermal conductivity: low, ~0.15–0.21 W/(m·K);
- Density: ~800 kg/m³ (solid), ~750–770 kg/m³ (liquid);
- Chemical stability: non-toxic, inert, non-corrosive, safe for agricultural use.

Despite its low thermal conductivity, which limits heat transfer rates, paraffin T3 is widely regarded as a reliable PCM due to its stability, safety, reversibility, and affordability. These characteristics make it suitable for large-scale thermal storage systems in agricultural applications.

CASE STUDY: THERMAL STORAGE CAPACITY OF A PARAFFIN T3-FILLED TUBE

Problem setup:

A sealed nylon tube 1 m long and 2 cm in internal diameter is filled with paraffin T3 (~250 g). The goal is to evaluate:

1. The time required to fully melt the paraffin at an ambient temperature of 30 °C.
2. The amount of thermal energy stored.
3. The duration for which this energy can maintain ambient air at 15–20 °C during cooling.

Key parameters:

- Volume $\approx 0.00031 \text{ m}^3$
- Mass $\approx 0.25 \text{ kg}$ ($\rho \approx 800 \text{ kg/m}^3$)
- Specific heat capacity $\approx 2.1 \text{ kJ/(kg}\cdot\text{K)}$
- Latent heat of fusion $\approx 190\text{--}200 \text{ kJ/kg}$
- Melting temperature $\approx 50\text{--}55 \text{ }^\circ\text{C}$

Findings:

- At 30 °C, the paraffin does not melt, so only ~5 kJ of sensible heat is stored—insufficient for meaningful heating.
- If heated above 50 °C, e.g., to 60 °C by solar radiation, it can store up to 75 kJ (including latent and sensible heat).
- The melting process takes ~2–4 hours, depending on heat transfer coefficients and surface area (e.g., $h \approx 5\text{--}10 \text{ W/m}^2\cdot\text{K}$).

Discharge performance:

- If 75 kJ is released gradually, it can sustain a 10 W thermal load for ~2 hours.
- For 10 hours of nighttime heating, at least 5–6 tubes are required (total mass $\approx 1.5 \text{ kg}$ paraffin).

Conclusion. Paraffin T3 shows practical potential for thermal storage if heated above its melting point, e.g., via solar collectors. Its effectiveness is strongly dependent on system design, especially thermal conductivity and heat exchange surface area. For improved performance, metallic containers or extended surfaces are

recommended [3]. Despite limitations, such PCM modules can significantly reduce nighttime heat loss in agricultural environments.

APPLICATION OF PARAFFIN-BASED THERMAL ACCUMULATORS IN GREENHOUSES AND LIVESTOCK BUILDINGS

The practical implementation of phase change thermal storage systems in agriculture can vary widely depending on the facility type and thermal needs.

Greenhouses:

Paraffin-based PCM modules can be installed along the sunlit southern walls or perimeter, using dark-colored tubes or panels to enhance solar absorption. During the day, the sun heats the modules, melting the paraffin; at night, the stored heat is released back into the greenhouse. Modules may also be suspended under the roof or embedded in the soil near plant roots [2, 3]. Hybrid systems combining water barrels and paraffin capsules offer both sensible and latent heat storage.

Poultry and Pig Houses:

In animal housing, where indoor temperatures are maintained above 0 °C (15–25 °C for young animals), PCMs can buffer daily fluctuations. Paraffin units can be mounted under the ceiling or in upper wall zones to absorb daytime heat and passively release it overnight. For piglets, underfloor modules provide localized nighttime heating. However, for these conditions, PCMs with lower melting points (25–30 °C) are more suitable. Paraffin T3 (melting at ~50 °C) may require supplemental heating via solar collectors or electric heaters during the day [2, 3].

Grain Storage and Agricultural Warehouses:

Paraffin modules installed under the roof can mitigate daytime overheating and nighttime overcooling, stabilizing temperature and humidity for stored produce. This helps reduce energy use for ventilation or heating [3, 4].

Design considerations:

PCM form factors may include tubes, panels, pouches, or pellets. The larger the heat exchange surface, the more efficient the charging/discharging process. In

practice, flat PCM packs are hung like curtains or attached to walls; in animal facilities, protected casings with air circulation prevent damage by livestock [4].

Fig.1 [5] Example of PCM module placement on the interior wall of a solar greenhouse. Reflective packets filled with PCM (paraffin-based mixture) absorb solar heat during the day and reduce heat loss through the wall at night, thereby increasing nighttime air temperature.

Benefits of Paraffin-Based PCM Systems in Agriculture:

- Passive and autonomous operation: No electronics or active control required. Thermal regulation occurs automatically through phase change.
- Energy efficiency: Free solar heat or surplus energy is stored and reused at night, reducing fuel or electricity demand.
- Improved thermal comfort: PCMs buffer daily temperature extremes, enhancing plant growth and animal health.
- Safety and environmental friendliness: Paraffin is inert, non-toxic, and stable across many thermal cycles. It does not emit harmful substances and is recyclable.
- No pressure hazards: Unlike water-based systems, paraffin expands slightly and can be safely sealed in lightweight containers.

- Structural compatibility: Paraffin-based modules can be integrated into existing wooden, plastic, or metal frames without corrosion risk [4].

Despite its relatively high melting point, paraffin T3 is a promising material for thermal regulation in agricultural structures. With proper system design—including placement, form, and heating method—it can effectively utilize latent heat to reduce energy costs. Global studies confirm that PCM systems can raise nighttime greenhouse temperatures by several degrees, supporting sustainable agriculture with simple and effective passive technologies [4, 5].

CONCLUSIONS

Paraffin T3 is a cost-effective and chemically stable phase change material (PCM) suitable for passive thermal energy storage in agricultural buildings. Its high latent heat capacity enables the reduction of daily temperature fluctuations, improving energy efficiency and microclimate stability in greenhouses and livestock facilities. However, due to its relatively high melting point ($\sim 50\text{--}55\text{ }^{\circ}\text{C}$), external heating sources such as solar collectors may be required for effective charging. Despite low thermal conductivity, proper design—using enhanced surface area or additives—can significantly improve performance. Overall, paraffin T3 offers a practical and sustainable solution for agricultural thermal regulation, with further research needed on hybrid PCM systems and integration with renewable energy.

REFERENCES

1. Thermally conductive phase-change materials for energy storage based on low-density polyethylene, soft Fischer–Tropsch wax and graphite / W. Mhike et al. *Thermochimica acta*. 2012. Vol. 527. P. 75–82.
URL: <https://doi.org/10.1016/j.tca.2011.10.008>
2. Application of phase change material on solar-greenhouse back wall and its effects on indoor thermal environment and cucumber production in winter / X. Bi et al. *Journal of building engineering*. 2024. Vol. 93. P. 109883.
URL: <https://doi.org/10.1016/j.job.2024.109883>

3. Recent progress of phase change materials and their applications in facility agriculture and related-buildings—a review / Y. Cui et al. *Buildings*. 2024. Vol. 14, no. 9. P. 2999. URL: <https://doi.org/10.3390/buildings14092999>
4. Chen W., Zhou G. Experimental investigation on heating performance of long- and short-term PCM storage in Chinese solar greenhouse. *Journal of energy storage*. 2024. Vol. 99. P. 113466. URL: <https://doi.org/10.1016/j.est.2024.113466>
5. Water barrels vs phase change material. *Ceres Greenhouse Solutions*. URL: <https://ceresgs.com/water-barrels-vs-phase-change-material/>

MULTIDISCIPLINARY APPROACHES IN SCIENCE, TECHNOLOGY AND CULTURE

PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC
AND PRACTICAL CONFERENCE

September 5-7, 2025

Oxford, United Kingdom

Editor
Soloviov O. V.

*M.Sc.Ed., M.P.A., Hon. PhD, Academic Advisor,
Head of the European Union Research Department,
Ukrainian Institute of Scientific Strategies*

E-mail: journal@naukainfo.com

Publisher website: <https://www.naukainfo.com>

The editorial board reserves the right to edit and shorten materials. The opinions of the authors may not always coincide with the viewpoint of the editorial board and publisher. Authors bear full responsibility for the published material (for the accuracy of facts, quotes, personal names, geographic names and other information).

This edition was approved for publication on September 22, 2025.

Published in A4 format online on website: <https://naukainfo.com/conference?id=61>

Publisher: Sole proprietor Soloviov O. V. Certificate of registration in the State Register of Publishers, Manufacturers, and Distributors of Publishing Products series DK № 8227, dated April 23, 2025.